

ПРАКСА

ЛИСТ ЗА ПРИВРЕДНА И ПРАВНА ПИТАЊА

СРП - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд
658(497.11)(085.3)
САВРЕМЕНА ПРАКСА: лист за привредна и правна питања/главни уредник Гордана Станојчић; одговорни уредник Владимир Тркла. - Год. 1, бр. 1 (1965). - Београд: Пословни биро, 1965 - (Београд: Пословни биро). - 42 cm
Недељно. - Од јан. (2018) са месечним дод.: Судска пракса, стручна мишљења и питања и одговори
ISSN 0036-5173= Савремена пракса
COBISS.SR-ID 114967

»САВРЕМЕНА ПРАКСА« – Лист за привредна и правна питања – излази понедељком

Издавач и штампар: »ПОСЛОВНИ БИРО« доо, Опленачка 24е, Београд

Главни уредник: Гордана Станојчић; Одговорни уредник: Владимир Тркла

Тел.: (011)2370-583 и 2370-582, Факс: (011)2322-027; E-mail: poslovnibiro@sbb.rs, www.poslovnibiro.rs

Текући рачун: 205-5707-39 – Комерцијална банка Београд

РЕФЕРЕНТНА КАМАТНА СТОПА
ПОВЕЋАНА НА 3,50%

Извршни одбор Народне банке Србије одлучио је на седници од 08.09.2022. године да повећа референтну каматну стопу за 50 базних поена, на ниво од 3,5%. У истој мери повећана је и стопа на депозитне олакшице – на 2,5% и стопа на кредитне олакшице – на 4,5%.

Извршни одбор Народне банке Србије је наставио је да поштрава монетарне услове, чиме се на адекватан начин реагује на појачане инфлаторне притиске, не угрожавајући притом даљи раст привредне активности.

Извршни одбор је проценио да је, у условима настављених трошковних притисака, као и раста увозне инфлације, потребно наставити с поштравањем домаћих монетарних услова. Доношењем овакве одлуке Народна банка Србије ће допринети да се инфлација у Србији нађе на опадајућој путањи и да се до краја периода пројекције врати у границе дозвољеног одступања од циља. Такође, на овај начин утиче се на ограничавање секундарних ефеката раста цена хране и енергената на остале цене путем инфлационих очекивања. Од октобра прошле године Народна банка Србије постепено али континуирано поштрава монетарне услове на домаћем тржишту. Поред повећања основних каматних стопа и поштравања услова динарске ликвидности, Народна банка Србије ценовној стабилности у

средњем року доприноси и одржавањем релативне стабилности курса динара према евра, ограничавањем ефеката преливања раста увозних цена на домаће цене.

Приликом доношења одлуке Извршни одбор је имао у виду да су геополитичка дешавања и ескалација конфликта у Украјини утицали на кретање светских цена енергената и примарних производа у првој половини ове године на највишим нивоима, што је за последицу имало даљи раст глобалне инфлације. Због тога су многе централне банке, укључујући и најутицајније – Систем федералних резерви и Европску централну банку – протеклих месеци брже од очекиваног заштравале своје монетарне политике. Водеће централне банке у свету последњих недеља шаљу јасне сигнале за одлучну борбу против инфлације, уз најаву даље поштравања својих монетарних политика. Наведени фактори могу узроковати да изгледи глобалног привредног раста буду неповољнији, утичући притом и на повећање волатилности на међународном финансијском тржишту и усмеравање глобалних токова капитала од земаља у развоју ка развијенијим економијама. Иако су, због појачаних рецесионих притисака на глобалном нивоу, светске цене нафте и других примарних производа смањене у претходна два месеца, оне се и даље налазе на знатно вишем нивоу него пре годину дана, при чему су цене природног гаса и електричне енергије на европском тржишту у августу забележиле чак нове рекордне нивое.

Знатан раст цена енергената на светском тржишту и релативно висока увозна инфлација, уз ефекте суше на домаћем тржишту и у већем делу Европе, који се одражавају на даљи раст цена хране, за последицу има наставак раста инфлације у Србији. Међугодишња инфлација у Србији у јулу је износила 12,8%, од чега је око 70% доприносила и даље последица раста цена хране и енергената. Раст увозне инфлације одразио се и на раст базне инфлације (укупна инфлација по искључењу цена хране, енергије, алкохола и цигарета), која је у јулу износила 7,5% међугодишње, при чему је важно истаћи да је базна инфлација и даље знатно нижа од укупне инфлације, али и од базне инфлације у земљама региона са истим режимом монетарне политике. Нижем нивоу базне инфлације наставља да доприноси очувана релативна стабилност девизног курса у изузетно неизвесним глобалним условима, као и усидрена средњорочна инфлациона очекивања финансијског сектора, која се крећу у границама циља.

Према августовској пројекцији Извршног одбора, међугодишња инфлација ће током текућег тромесечја највероватније достићи врхунац, а затим ће имати опадајућу путању. У смеру смирења инфлаторних притисака деловаће досадашње заштравање монетарних

услова, очекивано слабљење ефеката глобалних фактора који су водили раст цена енергената и хране у претходном периоду, као и нижа екстерна тражња у условима неповољнијих изгледа глобалног привредног раста. У кратком року смирења инфлаторних притисака допринеће и донете економске мере Владе којима је ограничен раст цена хране и енергената на домаћем тржишту.

Упркос смањењу екстерне тражње у условима заштравених геополитичких тензија, у првој половини ове године задржана је релативно висока стопа раста бруто домаћег производа у Србији, која је износила 4,1% међугодишње. Томе су допринеле инвестиције у разменљиве секторе из претходних година, које су повећале производњу и извоз прерађивачке индустрије, као и даљи раст запослености, зарада и смањење незапослености, што се одразило на раст личне потрошње и по том основу повећану активност услужних сектора. У условима јакања рецесионих притисака у зони евра, Извршни одбор НБС очекује успоравање привредног раста Србије у остатку ове и почетком наредне године, и пројектује да ће, у основном сценарију, раст у овој и наредној години бити у распону 3,5–4,5%, али уз ризике који су израженији него иначе и асиметрични наниже.

У зависности од глобалне геополитичке ситуације и кретања кључних монетарних и макроекономских фактора из домаћег и

међународног окружења у наредном периоду, Народна банка Србије ће процењивати да ли има потребе за додатним заштравањем монетарних услова. Приоритет монетарне политике и даље ће бити обезбеђење ценовне и финансијске стабилности у средњем року, уз подршку даљем привредном расту.

Према важећим прописима, висина референтне каматне стопе одређује:

- 1) затезну камату,
- 2) камату за неблагоприятно плаћене јавне приходе, и
- 3) есконтну стопу Народне банке Србије.

У наредном тексту дати су подаци за наведене каматне стопе на бази референтне каматне стопе у току 2022. године.

1. Затезна камата

Према одредбама Закона о затезној камати («Сл. гласник РС», број 119/2012), на износ дуга који гласи у динарима стопа за затезне камате утврђује се на годишњем нивоу у висини референтне каматне стопе Народне банке Србије увећане за осам процентних поена (члан 3. Закона). На основу ове одредбе и референтне каматне стопе од 3,5%, затезна камата је утврђена у висини од 11,50% (3,50 + 8,00). Кретање затезне камате у 2022. години дато је у наредној табели:

Преглед стопа затезне камате у 2022. години (за дуг у динарима)

Период примене	Затезна камата • на дуг који гласи на динаре •
од 01.01.2022. до 07.04.2022.	9,00%
од 08.04.2022. до 12.05.2022.	9,50%
од 13.06.2022. до 09.06.2022.	10,00%
од 10.06.2022. до 07.07.2022.	10,50%
од 08.07.2022. до 11.08.2022.	10,75%
од 12.08.2022. до 8.09.2022.	11,00%
од 09.09.2022.	11,50%

2. Камата за неблагоприятно плаћене јавне приходе и есконтна стопа

Према члану 75. став 1. Закона о пореском поступку и пореској администрацији («Сл. гласник РС», бр. 80/2002 ... 96/2021), камата за неблагоприятно плаћене јавне приходе израчунава се тако што се референтна каматна стопа Народне банке Србије увећа за десет процентних поена.

Преглед стопа референтне каматне стопе, камате за јавне приходе и есконтне стопе у 2022. години

Примењује се за период	Референтна каматна стопа – на годишњем нивоу	Камата за неблагоприятно плаћене јавне приходе (кол. 2 + 10 проц. поена) – на годишњем нивоу	Есконтна стопа НБС (100% референтне каматне стопе) – на годишњем нивоу
од 01.01.2022. до 06.04.2022.	1,00%	11,00%	1,00%
од 07.04.2022. до 11.05.2022.	1,50%	11,50%	1,50%
од 12.05.2022. до 08.06.2022.	2,00%	12,00%	2,00%
од 09.06.2022. до 06.07.2022.	2,50%	12,50%	2,50%
од 07.07.2022. до 10.08.2022.	2,75%	12,75%	2,75%
од 11.08.2022. до 07.09.2022.	3,00%	13,00%	3,00%
од 08.09.2022.	3,50%	13,50%	3,50%

Наредна седница Извршног одбора НБС на којој ће се одлучивати о референтној каматној стопи биће одржана 6. октобра 2022. године.

Садржај:

- ♦ Примена компензације – компензациони послови домаћих правних лица у међународном промету... страна 2
- ♦ Измена пореске основице код увоза добара и по основу ефеката валутне клаузуле..... страна 2
- ♦ Услови и начин измене уговора о јавној набавци..... страна 5
- ♦ Исплата и опорезивање јубиларне награде у складу са Законом о раду..... страна 6
- ♦ Солидарне помоћи запосленима у јавном сектору..... страна 8
- ♦ Обрачун зарада и пореских обавеза на зараде сираних држављана који раде у Србији..... страна 10
- ♦ Актуелне информације... страна 11
- ♦ Накнада немајеријалне штете због прејерпљеног сираха..... страна 12

ПРИМЕНА КОМПЕНЗАЦИЈЕ – КОМПЕНЗАЦИОНИ ПОСЛОВИ ДОМАЋИХ ПРАВНИХ ЛИЦА У МЕЂУНАРОДНОМ ПРОМЕТУ

Компензација је правни посао у коме дужник потраживање које има према повериоцу, може пребити са оном које овај од њега потражује, ако оба потраживања гласе на новац или друге заменљиве ствари истог рода и исте каквоће и ако су оба доспела. Основ примене компензације наших правних лица у међународном промету је члан 37. Закона о спољнотрговинском пословању («Службени гласник РС», бр. 36/2009, 36/2011 – други закон, 88/2011 и 89/2015 – други закон) који регулише наплату, односно плаћање у роби, односно услугама.

ПРЕМА одредбама наведеног члана, домаће лице може робу коју извози, односно увози, као и услуге у спољнотрговинском промету да наплати, односно плати у роби, односно услугама, а нарочито ако се ради о набавци опреме, репроматеријала и сировина намењених производњи робе и пружању услуга и ако се ради о услугама које се пружају у поступку активног или пасивног оплемењивања, у складу са царинским прописима, а наплата или плаћање се врши у роби која је предмет оплемењивања, односно у оплемењеној роби.

Према ставу 2. у овом члану, Влада прописује ближе услове за плаћање и наплату у роби, односно услугама. На основу овог законског овлашћења, Влада је донела Одлуку о оближним условима за плаћање, односно наплату у роби, односно услугама, која је објављена у «Службеном гласнику РС» бр. 109/2005, 44/2018 – други пропис, 6/2019 и 149/2020 (у даљем тексту: Одлука).

Сагласно тачки 1. став 1. Одлуке, Министарство трговине, туризма и телекомуникација (у даљем тексту: Министарство) одобрила домаћем лицу да робу коју увози, односно извози, као и услуге у спољној трговини плати, односно наплати у роби или услугама (у даљем тексту: компензациони по-

слови), на основу података достављених у складу са одредбама Одлуке, и то:

1) ако се извозом робе и услуга плаћа закуп опреме, увоз опреме, репроматеријала и сировина намењених производњи робе и пружању услуга за извоз;

2) ако се извозом робе и услуга плаћа увоз опреме, репроматеријала и сировина који се не производе или се не производе у количинама довољним за снабдевање домаћег тржишта;

3) када се услуга оплемењивања наплаћује, односно плаћа у роби која је предмет оплемењивања, односно оплемењеној роби;

4) ако се плаћа увоз или закупнина опреме, сировина и репроматеријала који се користе у сопственој производњи ако се на други начин не могу платити, односно наплатити.

Према ставу 2. у овој тачки, на све наведене послове увоза и извоза робе и услуга примењују се прописи који се односе на редован увоз, односно извоз. То практично значи да се на ове послове примењује нова Одлука о одређивању робе за чији је увоз, извоз, односно транзит прописано прибављање одређених исправа («Службени гласник РС» број 59/2022, Одлука ступила на снагу 28.05.2022. године), ако је за увоз, извоз или транзит одређене

робе прописано прибављање одређених исправа (као штосудозволе, сагласности, итд.). Роба за чији се увоз, извоз, односно транзит прибављају исправе наведена је у прилозима који су одштампани уз ову одлуку и чине њен саставни део.

Изузетно, од наведених компензационих послова из тачке 1, према тачки 2. Одлуке, домаћем лицу може се одобрити компензациони посао прекограничног промета електричне енергије према Уговору о оснивању енергетске заједнице (Енергетска заједница је међународна организација основана потписивањем) Уговора о оснивању Енергетске заједнице «са циљем проширења унутрашњег тржишта енергије ЕУ на регион Југоисточне Европе и црноморски регион, којој је приступила и Србија».

Домаће лице коме је одобрен компензациони посао прекограничног промета електричне енергије Министарству доставља обрачун о извршењу компензационог посла по истеку периода за који се сачињава извештај, са подацима о месечним обавезама и потраживањима према другој уговорној страни у компензационом послу.

Ако у извршењу компензационог посла учествује више домаћих лица, носилац посла може бити једно домаће лице које учесници у том послу одреде, без обзира на број учесника у послу.

Захтев за одобрење компензационог посла подноси се Министарству на следећа два обрасца:

– **Образац бр. 1** – Захтев за одобрење компензационог посла, и

– **Образац бр. 2** – Захтев за одобрење компензационог посла када се услуга оплемењивања плаћа, односно наплаћује у роби која је предмет оплемењивања или у оплемењеној роби.

Оба обрасца су одштампана уз Одлуку и чине њен саставни део.

По Тарифном броју 97 из Тарифа републичких административних такси (у склопу Закона о републичким административним таксама), за решење по захтеву за одобрење плаћања односно наплате у роби односно

услугама (компензациони послови са иностранством) плаћа се такса у износу од 11.560 динара. Уплата се врши на рачун 840-742221843-57 по моделу 97.

У случају посебних потреба код извршавања компензационих послова, уз Одлуку су дати и следећи обрасци:

– **Образац бр. 3** – Захтев за свођење компензационог посла – подноси се ако је компензациони посао извршен у количинама, односно вредностима мањим од оних које су одобрене решењем о том послу. У таквом случају, домаће лице коме је одобрен компензациони посао Министарству подноси захтев за свођење тог посла на ниво изједначења реализованог увоза, односно извоза, а вишак реализованог увоза, односно извоза има третман редовног увоза, односно извоза;

– **Образац бр. 4** – Обрачун о извршењу компензационог посла – подноси домаће лице, које је дужно да по окончању компензационог посла направи обрачун о извршењу тог посла. Домаће лице коме је одобрен компензациони посао дужно је да Народној банци Србије достави обрачун о извршењу тог посла и документацију на основу које је обрачун састављен према обрасцу број 4, у року од 30 дана од дана завршетка одобреног посла.

У посебним ситуацијама, према тачки 7. Одлуке:

1) Ако домаће лице одустане од одобреног компензационог посла, дужно је да Министарству поднесе захтев о укидању решења о одобреном компензационом послу, у року од 15 дана од дана одустајања од посла. Образац за овај захтев није прописан па се подноси у слободној писаној форми;

2) Ако је домаће лице реализовало само увоз, односно извоз, подноси захтев за укидање решења о одобреном компензационом послу, при чему реализовани увоз, односно извоз има третман редовног увоза, односно извоза. Образац за овај захтев није прописан па се подноси у слободној писаној форми.

ИЗМЕНА ПОРЕСКЕ ОСНОВИЦЕ КОД УВОЗА ДОБАРА И ПО ОСНОВУ ЕФЕКТА ВАЛУТНЕ КЛАУЗУЛЕ

Пореска основица (у даљем тексту: основица) код промета добара и услуга јесте износ накнаде (у новцу, стварима или услугама) коју обвезник прима или треба да прими за испоручена добра или пружене услуге од примаоца добара или услуга или трећег лица, укључујући субвенције и друга примања (у даљем тексту: субвенције), у коју није укључен ПДВ.

ОСНОВИЦА за опорезиви промет добара и услуга може се накнадно умањити или увећати, због умањења или увећања накнаде за извршени промет добара и услуга. Одредбама члана 21. Закона о порезу на додату вредност («Службени гласник РС», бр. 84/04, 86/04 – исправка, 61/05, 61/07, 93/12, 108/13, 68/14 – др. закон, 142/14, 83/15, 108/16, 113/17, 30/18, 72/19 и 153/20 – у даљем тексту: Закон), дефинисан је поступак измене пореске основице, а који подразумева измену ПДВ обрачунаога по основу твог промета. Такође, начин измене пореске основице ближе је прописан одредбама чланова од 51. до 57. Правилника о порезу на додату вредност («Службени гласник РС», бр. 37/21, 64/21, 127/21, 49/22 и 59/22 – у даљем тексту: Правилник).

ИЗМЕНА ПОРЕСКЕ ОСНОВИЦЕ ПО ОСНОВУ ЕФЕКТА ВАЛУТНЕ КЛАУЗУЛЕ

Валутна клаузула је уговарање вредности обавезе у девизама (валута обавезе) у Републици Србији, с тим што се плаћање и наплаћивање по тим уговорима врши у динарима (валута исплате).

Сагласно одредби члана 21. став 8. Закона, ако је накнада за промет добара и услу-

га изражена у страниој валути, повећање, односно смањење вредности динара у односу на страну валуту не доводи до измене пореске основице, под условом да је при утврђивању основице и обрачунаога ПДВ и наплати накнаде примењена иста врста курса динара исте банке.

Указујемо да уговорени курс не мора да буде средњи курс Народне банке Србије, већ може да буде продајни курс неке пословне банке или неки други курс.

Ако се накнада за промет добара, односно услуга наплаћује у страниој валути, сагласно одредби члана 197. Правилника, износ основице и износ ПДВ, односно износ накнаде за појединачне промете добара, односно услуга може бити исказан у страниој валути, а податак о укупном износу основице и укупном износу ПДВ, односно укупном износу накнаде мора бити исказан у динарима.

Мogućност уговарања у девизама у земљи предвиђена је одредбом члана 34. став 8. Закона о девизном пословању («Службени гласник РС», бр. 62/06, 31/11, 119/12, 139/14 и 30/18; у даљем тексту: Закон о девизном пословању). У складу са том одредбом, дозвољено је уговарање у девизама у Републици Србији, с тим што се плаћање и наплаћивање по тим уговорима врши у динарима. Према томе, валута обавезе мо-

же бити, примера ради, долар, односно нека друга валута, док је валута плаћања обавезно динар.

Указујемо да је валута обавезе уређена и одредбом члана 395. Закона о облигационим односима («Сл. лист СФРЈ», бр. 29/78, 39/85, 45/89 – одлука УСЈ и 57/89, «Сл. лист СРЈ», бр. 31/93 и «Сл. лист СЦГ», бр. 1/03 – Уставна повеља и «Службени гласник РС», број 18/20). Сагласно предметној одредби, уколико новчана обавеза гласи на плаћање у некој страниој валути или злату, њено испуњење може се захтевати у домаћем новцу, према курсу који важи у тренутку испуњења обавезе.

Такође, а у складу са одредбом члана 22. став 1. Закона, ако је накнада за промет добара и услуга изражена у страниој валути, за обрачун те вредности у домаћој валути примењује се средњи курс централне банке, односно уговорени курс који важи на дан настанка пореске обавезе.

Према томе, позитивни или негативни ефекти који настају по основу уговорене валутне клаузуле не доводе до измене пореске основице за ПДВ, под условом да је при утврђивању основице и обрачунаога ПДВ и наплати накнаде примењена иста врста курса динара исте банке.

Међутим, ако је пореска основица у моменту настанка пореске обавезе утврђена применом, примера ради, средњег курса Народне банке Србије на тај дан, а накнада наплаћена применом продајног курса Народне банке Србије или било ког курса неке од пословних банака, ефекти валутне клаузуле доводе до измене пореске основице.

Пример: Обвезник ПДВ – испоручилац добара, односно пружалац услуга уговорио је вредност промета добара, односно услуга у страниој валути, а плаћање те вредности врши се у домаћој валути. На дан настанка пореске обавезе примењен

је средњи курс Централне банке, а на дан плаћања примењен је продајни курс пословне банке.

Када за промет добара, односно услуга обвезник ПДВ – испоручилац добара, односно пружалац услуга утврди основицу за обрачунавање ПДВ и износ обрачунаога ПДВ у домаћој валути примењујући средњи курс централне банке на дан настанка пореске обавезе, при чему се плаћање накнаде за тај промет врши по продајном курсу пословне банке на дан плаћања, у том случају реч је о измени пореске основице у смислу одредаба члана 21. Закона о ПДВ.

Указујемо, ако нису испуњени услови за примену члана 21. став 8. Закона, што значи да ефекти валутне клаузуле доводе до измене пореске основице, обвезник ПДВ, односно прималац добара и услуга остварује право на одбитак претходног пореза у складу са општим условима.

Према томе, када се пореска основица мења, увећава или умањује, у складу са чланом 21. Закона, обвезник ПДВ коме је извршен промет добара и услуга врши корекцију (повећање или смањење) одбитка претходног пореза који је по том основу остварио, у складу са чланом 31. Закона.

ОБРАЧУН ВРЕДНОСТИ ИСКАЗАНИХ У СТРАНОЈ ВАЛУТИ И ЊЕНА ПРОЈЕКЦИЈА НА ПОРЕСКУ ОСНОВИЦУ

Сагласно одредби члана 22. став 1. Закона, ако је накнада за промет добара и услуга изражена у страниој валути, за обрачун те вредности у домаћој валути примењује се средњи курс централне банке, односно уговорени курс који важи на дан настанка пореске обавезе.

Наведена одредба примењује се када је накнада изражена у страниој валути и обвезник је плаћа, односно наплаћује у страниој

валути. Одредба се примењује и у случају уговорене валутне клаузуле када се накнада плаћа у динарима, али у противвредности накнаде уговорене у иностраној валути.

Пример: У вези утврђивања износа ПДВ у случају наплате накнаде за услугу давања у закуп пословног простора у девизама, наведено је следеће: »... у складу са законом којим се уређује девизно пословање, обвезник ПДВ – закуподавац има право да укупан износ накнаде за промет услуге давања у закуп пословног простора (збир износа који се односи на пореску основу и износа ПДВ) наплати у девизама, при чему је дужан да при утврђивању износа ПДВ који дугује по том основу изврши обрачун у домаћој валути (динарима) вредности накнаде изражене у девизама, примењујући средњи курс централне банке који важи на дан настанка пореске обавезе. У рачуну који се издаје за предметни промет у складу са Законом, подаци о износу основице и износу ПДВ који је обрачунат на ту основу, исказују се у динарима.«.

Одредбу члана 22. став 1. Закона примењују и порески дужници по основу промета добара и услуга у Републици Србији који врши страном лице које у Републици Србији нема седиште ни сталну пословну јединицу. То се односи на пореског пуномоћника страног лица, односно примаоца добара и услуга, ако страном лице није одредило пореског пуномоћника.

У наведеним случајевима основица за ПДВ утврђује се прерачуном накнаде (која је изражена у иностраној валути) у динаре, применом званичног средњег курса Народне банке Србије, односно уговореног курса који важи на дан настанка пореске обавезе.

Уколико је уговорена валутна клаузула, а врши се авансно плаћање, примена члана 22. став 1. Закона подразумева да је у коначном рачуну укупна пореска основица на коју треба обрачунати ПДВ једнака збиру:

– динарског износа примљеног аванса (без ПДВ) по средњем курсу на дан пријема аванса;

– динарског износа преостале нето накнаде (без ПДВ) по средњем курсу на дан настанка промета.

На овако утврђену укупну пореску основицу примењује се прописана стопа ПДВ, након чега се износ ПДВ умањује за износ ПДВ који је обрачунат у авансном рачуну.

ИЗМЕНА ПОРЕСКЕ ОСНОВИЦЕ КОД УВОЗА ДОБАРА

Увоз јесваки унос добара у царинско подручје Републике Србије.

Сагласно одредби члана 21. став 9. Закона, ако се у складу са царинским прописима измени основица за увоз добара која подлежу ПДВ, примењују се одредбе овог закона.

Измена основице за увоз добара, који се опорезује ПДВ, врши се у складу са царинским прописима на основу правноснажног решења царинског органа.

Указујемо, уколико се ради о смањењу основице за обрачун ПДВ при увозу добара, што доводи и до смањења ПДВ који је одбијен као претходни порез, примењује се процедура прописана чланом 31а Закона.

Ако је ПДВ за увоз добара који је одбијен као претходни порез смањен, рефундиран или је обвезник ослобођен обавезе плаћања, обвезник је дужан да, на основу царинског документа или одлуке царинског органа, исправи одбитак претходног пореза у складу са том изменом.

Исправка одбитка претходног пореза врши се у пореском периоду у којем је наступила измена.

Према одредби члана 22. став 2. Закона, ако је основица за увоз добара изражена у иностраној валути, за обрачун те вредности у домаћој валути примењују се царински прописи који утврђују царинску вредност, а који важе на дан настанка пореске обавезе.

КАДА НЕ ДОЛАЗИ ДО ИЗМЕНЕ ПОРЕСКЕ ОСНОВИЦЕ

До измене пореске основице нарочито не долази:

1) у случају када је накнада за промет добара или услуга изражена у иностраној валути а вредност динара у односу на страну валуту на дан настанка пореске обавезе у складу са Законом се разликује од вредности динара у односу на страну валуту на дан плаћања те накнаде, под условом да је при утврђивању основице и обрачуна ПДВ и наплати накнаде примењена иста врска курса динара (куповни, средњи или продајни) исте банке;

2) ако се вредност динара у односу на страну валуту на дан настанка пореске обавезе у складу са Законом разликује од вредности динара у односу на страну валуту на дан настанка обавезе плаћања пореза по одбитку, у складу са законом којим се уређује порез по одбитку;

3) ако се накнадно смањи новчани износ накнаде за извршени промет добара или услуга на име противчинидбе извршене од стране примаоца добара или услуга, односно трећег лица (нпр. позиционирање добара, преузимање обавезе да се изврши превоз туђе робе, преузимање обавезе да се добра набављају од одређеног лица).

Напомињемо, уколико се повратна амбалажа не врати у уговореном року, сматра се да је истеком тог рока дошло до промета повратне амбалаже а не до измене основице у смислу члана 21. Закона.

ИСКАЗИВАЊЕ ПОДАТАКА У ОБРАСЦУ ППДВ И ОБРАСЦУ ПОПДВ

Обвезник ПДВ је дужан да, сагласно члану 46. став 1. Закона, ради правилног обрачунавања и плаћања ПДВ, води евиденцију на начин који омогућава контролу обрачунавања и плаћања ПДВ у сваком пореском периоду.

Обвезник подноси пореску пријаву надлежном пореском органу на прописаном обрасцу, у року од 15 дана по истеку пореског периода.

У пореској пријави за порески период у којем обвезник врши корекцију ПДВ смањује се износ накнаде у пољу 003 или 004 пореске пријаве (у зависности од тога да ли је промет био опорезив по општој или посебној стопи ПДВ), док се за износ ПДВ садржан у ненаплаћеној (брuto) накнади врши умањење дугованог ПДВ у пољу 103, односно 104 обрасца ППДВ.

Наиме, обвезник ПДВ врши смањење основице за обрачунавање ПДВ тако што у пореској пријави ПДВ (Образац ППДВ) коју подноси за порески период у којем је, примера ради, решење суда о закључењу стечајног поступка постало правноснажно, односно за неки наредни период, под редним бр. 3, односно 4. Обрасца ППДВ – у пољима 003, односно 004 смањује износ пореске основице за износ за који је смањена пореска основица, а у пољу 103, односно 104 смањује износ обрачунаог ПДВ за износ за који је смањен обрачунати ПДВ. Ако износ обрачунаог ПДВ из поља 103, односно 104 није довољан да би се извршило смањење износа обрачунаог ПДВ, обвезник ПДВ под редним бројем 8. Обрасца ППДВ – у пољу 108 повећава износ ПДВ који се може одбити као претходни порез.

Уз пореску пријаву (Образац ППДВ), као њен саставни део, подноси се преглед обрачуна ПДВ на Обрасцу ПОПДВ. Напомињемо, ако обвезник уз пореску пријаву не поднесе и преглед обрачуна ПДВ сматра се да пореска пријава није поднета.

У делу 3. Обрасца ПОПДВ – Опорезиви промет добара и услуга који врши обвезник ПДВ и обрачунати ПДВ, исказују се подаци о опорезивом промету добара и услуга који

врши обвезник ПДВ који сачињава преглед обрачуна ПДВ и о обрачунаог ПДВ, и то, између осталог у пољу 3.6 – Смањење основице, односно ПДВ, уносе се подаци о износу:

1) за који је смањена основица, односно износу за који је смањен ПДВ по основу измене основице или по другом основу – ако је обвезник ПДВ – испоручилац добара, односно пружалац услуга порески дужник за промет код којег долази до смањења основице, односно ПДВ (у ово поље уносе се и подаци о смањењу износа основице, односно ПДВ по основу сторнирања рачуна за промет добара и услуга);

2) за који је смањена основица – ако обвезник ПДВ – испоручилац добара, односно пружалац услуга није порески дужник за промет код којег долази до смањења основице (у ово поље уносе се и подаци о смањењу износа основице по основу сторнирања рачуна за промет добара и услуга).

Указујемо, подаци у пољу 3.6 Обрасца ПОПДВ исказују се искључиво са предзнаком »минус«.

Пример: Обвезник ПДВ – привредно друштво »Х« је за извршени промет по општој пореској стопи ПДВ у претходним пореским периодима, а на основу уговора са обвезником ПДВ – привредним друштвом »У«, одобрило накнадни попуст и издало докуменат о смањењу накнаде (књижно одобрење). У том документу наведено је да се основица смањује за 500.000 динара, а обрачунати ПДВ за износ од 100.000 динара. У истом пореском периоду привредно друштво »Х« примило је документ примаоца добара о извршеном смањењу претходног пореза у истом износу. Подаци о смањењу основице и обрачунаог ПДВ исказују се у пољу 3.6 Обрасца ПОПДВ, у колонама које се односе на промет по општој стопи ПДВ, са предзнаком »минус«.

3. ОПОРЕЗИВИ ПРОМЕТ ДОБАРА И УСЛУГА КОЈИ ВРШИ ОБВЕЗНИК ПДВ И ОБРАЧУНАТИ ПДВ		Општа стопа		Посебна стопа	
		Основица	ПДВ	Основица	ПДВ
3.1	Први пренос права располагања на новоизграђеним грађевинским објектима за који је порески дужник обвезник ПДВ који врши тај промет				
3.2	Промет за који је порески дужник обвезник ПДВ који врши тај промет, осим из тачке 3.1				
3.3	Пренос правара располагања на грађевинским објектима за који обвезник ПДВ који врши тај промет није порески дужник				
3.4	Промет за који обвезник ПДВ који врши тај промет није порески дужник, осим из тачке 3.3				
3.5	Повећање основице, односно ПДВ				
3.6	Смањење основице, односно ПДВ	-500.000	-100.000		
3.7	Промет добара и услуга без накнаде				
3.8	Укупна основица и обрачунати ПДВ за промет добара и услуга (3.1 + 3.2 + 3.3 + 3.4 + 3.5 + 3.6 + 3.7)	0	-100.000		
3.9	Накнада или део накнаде који је наплаћен пре извршеног промета и ПДВ обрачунат по том основу (аванс)				
3.10	Укупно обрачунати ПДВ (3.8 + 3.9)		-100.000		

У делу 6. Обрасца ПОПДВ – Увоз добара стављених у слободан промет у складу са царинским прописима, исказују се подаци о увозу добара стављених у слободан промет у складу са царинским прописима.

С тим у вези, у делу 6.2 – Увоз добара на који се плаћа ПДВ исказују се подаци, и то, између осталог, у пољу 6.2.3 – Смањење основице за увоз добара, уносе се подаци о износу за који је смањена основица за обрачунавање ПДВ при увозу добара.

Пример: Својим решењем од 13. јула 2021. године Царинарница »А« је, на основу приговора пореског обвезника – увозника,

смањила основицу за обрачунавање ПДВ за 6.000 динара за увоз добара. У Обрасцу ПОПДВ за јул 2021. године, у пољу 6.2.3, обвезник ПДВ исказује податак о смањењу основице за обрачунавање ПДВ у износу од 6.000 динара. У Обрасцу ПОПДВ за исти порески период, а с обзиром да је обвезник ПДВ у Обрасцу ПОПДВ за порески период у којем је платио ПДВ при увозу добара исказао плаћени ПДВ као претходни порез у пољу 9а.1, обвезник ПДВ исказује исправку одбитка – смањење претходног пореза у пољу 8е.4 Обрасца ПОПДВ.

6. УВОЗ ДОБАРА СТАВЉЕНИХ У СЛОБОДАН ПРОМЕТ У СКЛАДУ СА ЦАРИНСКИМ ПРОПИСИМА			
6.1 Вредност добара за чији је увоз прописано пореско ослобођење, укључујући и повећање, односно смањење вредности тих добара			
6.2 Увоз добара на који се плаћа ПДВ		Општа стопа	Посебна стопа
6.2.1	Основица за увоз добара		
6.2.2	Повећање основице за увоз добара		
6.2.3	Смањење основице за увоз добара	-6.000	
6.3	Укупна вредност, односно основица за увоз добара (6.1 + 6.2.1 + 6.2.2 + 6.2.3)		0
6.4	Укупан ПДВ плаћен при увозу добара, а који се може одбити као претходни порез		

8е ПДВ ЗА ПРОМЕТ ДОБАРА И УСЛУГА КОЈИ СЕ МОЖЕ ОДБИТИ КАО ПРЕТХОДНИ ПОРЕЗ И ИСПРАВКЕ ОДБИТКА ПРЕТХОДНОГ ПОРЕЗА		Износ
8е.1	Укупно обрачунати ПДВ за промет набављених добара и услуга за који је порески дужник обвезник ПДВ – испоручилац добара, односно пружалац услуга, а који се може одбити као претходни порез (8а.8 умањен за износ ПДВ који се не може одбити као претходни порез)	
8е.2	Укупно обрачунати ПДВ за промет набављених добара и услуга за који је порески дужник обвезник ПДВ – прималац добара, односно услуга, а који се може одбити као претходни порез (3а.9 умањен за износ ПДВ који се не може одбити као претходни порез)	
8е.3	Исправка одбитка – повећање претходног пореза, осим по основу измене основице за промет добара и услуга и по основу увоза добара	
8е.4	Исправка одбитка – смањење претходног пореза, осим по основу измене основице за промет добара и услуга	-1.200
8е.5	Укупно обрачунати ПДВ за промет добара и услуга који се може одбити као претходни порез (8е.1 + 8е.2 + 8е.3 + 8е.4)	-1.200
8е.6	Укупно обрачунати ПДВ за промет добара и услуга који се може одбити као претходни порез увећан за износ за који се не може умањити обрачунати ПДВ (8е.5 + (5.2 + 5.5 у апсолутном износу))	0

У делу 8. Обрасца ПОПДВ – Набавка добара и услуга, осим набавке добара и услуга од пољопривредника, исказују се подаци о набавци добара и услуга, осим набавке добара и услуга од пољопривредника.

У делу 8а – Набавка добара и услуга у Републици Србији од обвезника ПДВ – промет за који је порески дужник испоручилац добара, односно пружалац услуга исказују се, између осталог, и следећи подаци:

– у пољу 8а.4 – Измена основице за набављена добра и услуге и исправка ПДВ по основу измене основице – повећање, уноси се податак о износу за који је повећана основица за набављена добра и услуге и износу за који је повећан ПДВ по основу повећања основице;

– у пољу 8а.5 – Измена основице за набављена добра и услуге и исправка ПДВ по основу измене основице – смањење, уноси се податак о износу за који је смањена основица за набављена добра и услуге и износу за који је смањен ПДВ по основу смањења основице.

Напомињемо, подаци у пољу 8а.5 Обрасца ПОПДВ исказују се са предзнаком »минус«.

Пример: Обвезник ПДВ – лице »Х«, који се бави трговинском делатношћу, у јулу 2021. године набавио је од произвођача – обвезника ПДВ (лице »У«) прехранбену робу намењену даљој продаји у износу од 7.000.000 динара са ПДВ, од чега је вредност набављене робе чији се промет опорезује по општој стопи ПДВ 4.000.000 динара и обрачунати ПДВ 800.000 динара, а вредност набављене робе чији се промет опорезује по посебној стопи ПДВ 2.000.000 динара и обрачунати ПДВ 200.000 динара. Сходно уговору, због набављених већих количина од уговорених, обвезник ПДВ – лице »Х« остварио је право на додатни попуст од 5% на вредност набављене робе. Испоручилац робе, лице »У«, је дана 31. јула 2021. године испоставио документ о смањењу основице («књижно одобрење») за накнадно одобрени попуст куцу, обвезнику ПДВ – лицу »Х«, у којем су исказани следећи подаци:

8. НАБАВКА ДОБАРА И УСЛУГА, ОСИМ НАБАВКЕ ДОБАРА И УСЛУГА ОД ПОЉОПРИВРЕДНИКА					
8а Набавка добара и услуга у Републици од обвезника ПДВ – промет за који је порески дужник испоручилац добара, односно пружалац услуга		Општа стопа		Посебна стопа	
		Основица	ПДВ	Основица	ПДВ
8а.1	Први пренос права располагања на новоизграђеним грађевинским објектима				
8а.2	Добра и услуге, осим добара из тачке 8а.1	4.000.000	800.000	2.000.000	200.000
8а.3	Добра и услуге без накнаде				
8а.4	Измена основице за набављена добра и услуге и исправка одбитка претходног пореза по основу измене основице – повећање				

– износ за који је смањена основица за обрачунавање ПДВ за промет по општој стопи ПДВ од 200.000 динара;

– износ за који је смањен обрачунати ПДВ за промет по општој стопи ПДВ од 40.000 динара;

– износ за који је смањена основица за обрачунавање ПДВ за промет по посебној стопи ПДВ од 100.000 динара;

– износ за који је смањен обрачунати ПДВ за промет по посебној стопи ПДВ од 10.000 динара.

Обвезник ПДВ – лице »Х« примио је документ о смањењу основице пре подношења пореске пријаве за порески период јул 2018. године.

У Обрасцу ПОПДВ за порески период јул 2018. године, у делу 8а, обвезник ПДВ – лице »Х«, исказује податке на следећи начин:

– у пољу 8а.2, у колони која се односи на основицу за промет по општој стопи ПДВ износ од 4.000.000 динара;

– у пољу 8а.2, у колони која се односи на обрачунати ПДВ за промет по општој стопи ПДВ износ од 800.000 динара;

– у пољу 8а.2, у колони која се односи на основицу за промет по посебној стопи ПДВ износ од 2.000.000 динара;

– у пољу 8а.2, у колони која се односи на обрачунати ПДВ за промет по посебној стопи ПДВ износ од 200.000 динара;

– у пољу 8а.5, у колони која се односи на основицу за промет по општој стопи ПДВ износ за који је смањена основица (-200.000 динара);

– у пољу 8а.5, у колони која се односи на обрачунати ПДВ за промет по општој стопи ПДВ износ за који је смањен обрачунати ПДВ (-40.000 динара);

– у пољу 8а.5, у колони која се односи на основицу за промет по посебној стопи ПДВ износ за који је смањена основица (-100.000 динара);

– у пољу 8а.5, у колони која се односи на обрачунати ПДВ за промет по посебној стопи ПДВ износ за који је смањен обрачунати ПДВ (-10.000 динара).

8. НАБАВКА ДОБАРА И УСЛУГА, ОСИМ НАБАВКЕ ДОБАРА И УСЛУГА ОД ПОЉОПРИВРЕДНИКА					
8а Набавка добара и услуга у Републици од обвезника ПДВ – промет за који је порески дужник испоручилац добара, односно пружалац услуга		Општа стопа		Посебна стопа	
		Основица	ПДВ	Основица	ПДВ
8а.5	Измена основице за набављена добра и услуге и исправка одбитка претходног пореза по основу измене основице – смањење	-200.000	-40.000	-100.000	-10.000
8а.6	Укупна основица за набављена добра и услуге (8а.1 + 8а.2 + 8а.3 + 8а.4 + 8а.5)	3.800.000		1.900.000	
8а.7	Накнада или део накнаде који је плаћен пре извршеног промета и ПДВ по том основу (аванс)				
8а.8	Укупно обрачунати ПДВ од стране обвезника ПДВ – претходног учесника у промету (8а.1 + 8а.2 + 8а.3 + 8а.4 + 8а.5 + 8а.7)		760.000		190.000

Примера ради, а под претпоставком да је промет прехранбене робе извршен претходним пореским периодима, а да је у пореском периоду јул 2021. године дошло до смањења основице и обрачунатог ПДВ за тај промет, у Обрасцу ПОПДВ за порески период јул 2021. године обвезник ПДВ – лице »Х« исказао би следеће податке:

– у пољу 8а.5, у колони која се односи на основицу за промет по општој стопи ПДВ износ за који је смањена основица (-200.000 динара);

– у пољу 8а.5, у колони која се односи на обрачунати ПДВ за промет по општој стопи ПДВ износ за који је смањен обрачунати ПДВ (-40.000 динара);

– у пољу 8а.5, у колони која се односи на основицу за промет по посебној стопи ПДВ износ за који је смањена основица (-100.000 динара);

– у пољу 8а.5, у колони која се односи на обрачунати ПДВ за промет по посебној стопи ПДВ износ за који је смањен обрачунати ПДВ (-10.000 динара).

8. НАБАВКА ДОБАРА И УСЛУГА, ОСИМ НАБАВКЕ ДОБАРА И УСЛУГА ОД ПОЉОПРИВРЕДНИКА					
8а Набавка добара и услуга у Републици од обвезника ПДВ – промет за који је порески дужник испоручилац добара, односно пружалац услуга		Општа стопа		Посебна стопа	
		Основица	ПДВ	Основица	ПДВ
8а.1	Први пренос права располагања на новоизграђеним грађевинским објектима				
8а.2	Добра и услуге, осим добара из тачке 8а.1				
8а.3	Добра и услуге без накнаде				
8а.4	Измена основице за набављена добра и услуге и исправка одбитка претходног пореза по основу измене основице – повећање				
8а.5	Измена основице за набављена добра и услуге и исправка одбитка претходног пореза по основу измене основице – смањење	-200.000	-40.000	-100.000	-10.000
8а.6	Укупна основица за набављена добра и услуге (8а.1 + 8а.2 + 8а.3 + 8а.4 + 8а.5)	0		0	
8а.7	Накнада или део накнаде који је плаћен пре извршеног промета и ПДВ по том основу (аванс)				
8а.8	Укупно обрачунати ПДВ од стране обвезника ПДВ – претходног учесника у промету (8а.1 + 8а.2 + 8а.3 + 8а.4 + 8а.5 + 8а.7)		-40.000		-10.000

У делу 8б – Набавка добара и услуга у Републици Србији од обвезника ПДВ – промет за који је порески дужник прималац добара, односно услуга исказују се подаци, и то, између осталог:

– у пољу 8б.4 – Измена основице за набављена добра и услуге – повећање, уноси се податак о износу за који је повећана основица за набављена добра и услуге;

– у пољу 8б.5 – Измена основице за набављена добра и услуге – смањење, уноси се податак о износу за који је смањена основица за набављена добра и услуге.

У делу 8г – Набавка добара и услуга у Републици Србији од страних лица која нису обвезници ПДВ – промет за који постоји обавеза обрачунавања ПДВ исказују се подаци, и то, између осталог:

– у пољу 8г.3 – Измена основице – повећање, уноси се подаци о износу за који је повећана основица за набављена добра и услуге;

– у пољу 8г.4 – Измена основице – смањење, уноси се подаци о износу за који је смањена основица за набављена добра и услуге.

УСЛОВИ И НАЧИН ИЗМЕНЕ УГОВОРА О ЈАВНОЈ НАБАВЦИ

Закон о јавним набавкама («Сл. гласник РС», број 91/2019; у даљем тексту: **Закон**) у члану 2. став 1. тачка 2) уговор о јавној набавци дефинише као теретни уговор закључен у писаној форми између једног или више понуђача и једног или више наручилаца који за предмет има набавку добара, пружање услуга или извођење радова. Овај уговор мора бити сачињен у писаној или електронској форми, у складу са спроведеним поступком јавне набавке. Уговор о јавној набавци може да се закључи у електронској форми, у складу са законом којим се уређује електронски документ и законом којим се уређује електронски потпис.

ЗАКЉУЧЕЊЕ уговора треба да буде последња етапа у спровођењу конкретне јавне набавке, па се он закључује (члан 151. Закона):

- након доношења одлуке о додели уговора, и
- ако у року предвиђеном Законом није поднет захтев за заштиту права или је захтев за заштиту права коначном одлуком одбачен или одбијен, као и ако је поступак заштите права обустављен.

Наручилац уговора о јавној набавци може да закључи и пре истека рока за подношење захтева за заштиту права:

- 1) на основу оквирног споразума;
- 2) у случају примене система динамичне набавке;
- 3) ако је поднета само једна понуда, која је прихватљива;
- 4) у случају примене преговарачког поступка без претходног објављивања јавног позива.

Правилник о садржини конкурсне документације у поступцима јавних набавки («Службени гласник РС», број 93/2020) прописао је да је модел уговора о јавној набавци обавезан елемент конкурсне документације у сваком поступку јавне набавке.

Закон прописује и могућност измене уговора о јавној набавци, при чему је измена уговора о јавној набавци могућа само током његовог трајања, и то под тачно одређеним условима, о чему дајемо више детаља у наставку.

ОПШТА ПРАВИЛА О ИЗМЕНАМА УГОВОРА

Уговор о јавној набавци извршава се у складу са условима који су одређени у документацији о набавци и изабраном понудом, при чему је наручилац обавезан да контролише извршења уговора о јавној набавци у складу са условима који су одређени у документацији о набавци и изабраном понудом. Закон у члану 154. инсистира да наручилац не може да врши битне измене уговора о јавној набавци, при чему се **измена уговора сматра се битном:**

1) у случају када за последицу има измену карактера уговора у материјалном смислу у односу на уговор који је првобитно закључен, односно

2) ако би се значајно изменила природа првобитно закљученог уговора, при чему битна измена уговора увек постоји када је испуњен један или више од следећих услова:

- (1) изменом се уводе услови који би, да су били део првобитног поступка јавне набавке, омогућавали укључивање других кандидата у односу на оне који су првобитно изабрани или прихватање друге понуде у односу на првобитно прихваћену, или омогућавали већу конкуренцију у поступку јавне набавке који је претходио закључењу уговора;
- (2) изменом се мења привредна равнотежа уговора у корист привредног субјекта са којим је закључен уговор на начин који није предвиђен првобитним уговором;
- (3) изменом се значајно повећава обим уговора;
- (4) промена привредног субјекта са којим је закључен уговор о јавној набавци, осим у случајевима из члана 159. Закона (а то је случај промене привредног субјекта са којим је наручилац закључио првобитни уговор о јавној набавци).

Сагласно члану 155. Закона, **наручилац током трајања уговора о јавној набавци, у складу са одредбама чл. 156–161. Закона, може да измени уговор без спровођења поступка јавне набавке**, о чему више детаља у наставку текста.

Овде се дакле ради о изменама уговора у току трајања уговора о јавној набавци.

ИЗМЕНЕ ПО ОСНОВУ УГОВОРНИХ ОДРЕДАБА

Према првом основу за измену уговора (члан 156. Закона), уговор о јавној набавци може да се измени, без обзира на вредност измене, ако су измене биле предвиђене у документацији о набавци и уговору о јавној набавци на јасан, прецизан и недвосмислен начин, а могу да обухвате и одредбе о промени цене или опција.

Обим и природа евентуалних измена, као и услови под којима могу да се примене, наводе се у уговору о јавној набавци. При томе се појашњава следеће:

– Уговорним одредбама не могу да се предвиде измене које би промениле природу уговора;

– Променом цене се не сматра усклађивање цене са унапред јасно дефинисаним параметрима у уговору о јавној набавци.

Као што се види, овај услов измене уговора условљава да уговор о јавној набавци може да се измени ако су измене, независно од његове вредности, биле предвиђене у документацији о набавци, на јасан, прецизан и недвосмислен начин.

Закон такође прописује да се **променом цене не сматра усклађивање цене са параметрима који су унапред јасно и прецизно дефинисани у уговору и конкурсној документацији**. Утврђивање овакве формулације има за циљ отклањање недоумица које се код наручиоца јављају у вези са питањем да ли је потребно извршити измену уговора и у ситуацијама када је самим уговором одређено на који начин ће се усклађивати цена (као што је нпр. случај код уговора о купопродаји нафтних деривата и сл). Дакле, у оваквим случајевима наручилац неће бити у обавези да доноси одлуку о измени уговора.

ИЗМЕНЕ У ПОГЛЕДУ ДОДАТНИХ ДОБАРА, УСЛУГА ИЛИ РАДОВА

Према члану 157. Закона, уговор о јавној набавци може да се измени:

- ради набавке додатних добара, услуга или радова,
- који су постали неопходни,
- а који нису били укључени у првобитни уговор о јавној набавци.

Дакле, у случају потребе за набавком додатних добара, услуга или радова, уговор о јавној набавци такође може да се измени. Пре свега, у овом случају је услов да су добра, услуге или радови постали неопходни и да без њих не може да се реализује уговор о јавној набавци. Такође, услов је и да додатна добра, услуге или радови нису били укључени у првобитни уговор о јавној набавци. Суштина ових одредаба је да се ради набавке додатних добара, услуга или радова не би могао ангажовати други привредни субјект, јер то не би било могуће пре

свега због економских или техничких разлога, а са друге стране могло би да проузрокује значајне потешкоће или знатно повећавање трошкова за наручиоца.

Овде се захтева да се предметни уговор промени и да се даље наставља јавна набавка са истим понуђачем, **али само у случају када промена привредног субјекта – понуђача са којим је закључен уговор:**

1) није могућа због економских или техничких разлога, као што су захтеви компатибилности са постојећом опремом, услугама или радовима набављеним у оквиру првобитне набавке, и

2) може да проузрокује значајне потешкоће или знатно повећавање трошкова за наручиоца.

Међутим, Закон ипак овде поставља услов да у случају измене уговора ради набавке додатних добара, услуга или радова, повећање вредности уговора не може да буде веће од 50% вредности првобитног уговора и не може да има за циљ избегавање примене Закона. Ово ограничење односи се на укупну вредност свих измена, ако се уговор мења више пута.

Ако уговор садржи одредбу о усклађивању цене са унапред јасно одређеним параметрима, основица за израчунавање повећања вредности уговора од 50% је усклађена вредност првобитног уговора у тренутку измене.

У посебном случају, **уговорени вишкови радова не представљају измену уговора о јавној набавци**. Дакле, у случају појаве вишкова радова који су били уговорени, наручилац није дужан да мења уговор о јавној набавци.

Према томе, уговор може да се измени ради набавке додатних добара, услуга или радова од првобитног уговара који су постали неопходни, а који нису били укључени у првобитни уговор о јавној набавци, у случају када промена уговара који није могућа због економских или техничких разлога, као што су захтеви компатибилности са постојећом опремом, услугама или радовима које су набављене у оквиру првобитне набавке, и може да проузрокује значајне потешкоће или знатно повећавање трошкова за наручиоца.

У случају измене уговора ради набавке додатних добара, услуга или радова, наручилац је дужан да обавештење о измени уговора пошаље на Порталу јавних набавки у року од десет дана од дана измене уговора.

Накојим начин наручилац поступа услужу појаве вишкова радова? Појам вишкова радова дефинисан је Посебним узансама о грађењу («Службени лист СФРЈ», број 18/77), те су чланом 9. став 1. тачка 5) вишкови радова дефинисани као количине изведених радова које прелазе уговорене количине радова. С тим у вези, Закон прописује начин поступања наручиоца са уговореним вишковима радова. Наиме, уколико су вишкови радова уговорени, односно уколико је уговором о јавној набавци уређено поступање у случају појаве вишкова радова, наручилац примењује одредбу члана 157. став 5. Закона, којом је прописано да уговорени вишкови радова не представљају измену уговора о јавној набавци. Количине изведених радова се у том случају посматрају као извршење уговора, и то без обзира на вредност вишкова радова. С друге стране, уколико вишкови радова нису уговорени, односно уколико уговором о јавној набавци није уређено поступање у случају појаве вишкова радова, наручилац примењује одредбе члана 160. Закона и у том случају се у погледу вредности вишкова радова примењују ограничења прописана наведеним чланом. Наиме, чланом 160. став 1. Закона прописано је да **уговор о јавној набавци може да се измени на такав начин да се повећа обим набавке, ако су испуњени сви следећи услови:**

– вредност измене мора да буде мања од 10% првобитне вредности уговора о јавној набавци добара или услуга, односно мања од 15% првобитне вредности уговора о јавној набавци радова, и

– вредност измене мора да буде мања од 15.000.000 динара у случају уговора о јавној набавци добара или услуга, односно мања од 50.000.000 динара у случају уговора о јавној набавци радова.

Ставом 2. истог члана прописано је да се ова ограничења односе на укупну вредност свих измена, ако се уговор мења више пута. Уједно напомињемо да наручилац није дужан да објави обавештење о измени уговора, како у случају појаве уговорених вишкова радова, јер у овом случају и није извршена измена уговора, тако и у случају појаве вишкова радова који нису уговорени, односно повећања обима набавке, када наручилац поступа у складу са чланом 160. Закона. Наиме, обавеза објављивања обавештења о измени уговора постоји само у случају измене уговора на основу чл. 157. и 158. Закона.

ИЗМЕНЕ УГОВОРА УСЛЕД НЕПРЕДВИЂЕНИХ ОКОЛНОСТИ

Према члану 158. Закона, **уговор о јавној набавци може да се измени када су испуњени сви следећи услови:**

- 1) потреба за изменом настала је због околности које савестан наручилац није могао да предвиди;
- 2) изменом се не мења природа уговора.

У случају измене уговора из наведених разлога, повећање вредности уговора не може да буде веће од 50% вредности првобитног уговора и не може да има за циљ избегавање примене Закона. Ово ограничење односи се на укупну вредност свих измена, ако се уговор мења више пута.

Ако уговор садржи одредбу о усклађивању цене са унапред јасно одређеним параметрима, основица за израчунавање повећања вредности уговора од 50% је усклађена вредност првобитног уговора у тренутку измене.

У случају измене уговора ради непредвиђених околности, наручилац је дужан да обавештење о измени уговора пошаље на Порталу јавних набавки у року од десет дана од дана измене уговора.

ПРОМЕНА УГОВОРНЕ СТРАНЕ

Према члану 159. Закона, уговор о јавној набавци може да се измени у циљу промене привредног субјекта – понуђача са којим је наручилац закључио првобитни уговор о јавној набавци. Дакле, уговор о јавној набавци може да се измени у циљу промене привредног субјекта са којим је наручилац закључио првобитни уговор о јавној набавци. Ово се дешава у случају општег или делимичног правног следбеништва тог привредног субјекта, након корпоративног реструктурирања, укључујући и преузимање, спајање, стицање и инсолвентност, од стране другог привредног субјекта који испуњава првобитно одређене критеријуме за квалитативни избор привредног субјекта, под условом да то нема за последицу битне измене уговора и нема за циљ избегавање примене овог закона.

У том смислу, **Закон условљава да ова промена уговорне стране може да се догоди у случају:**

- 1) општег или делимичног правног следбеништва тог привредног субјекта,
- 2) након корпоративног реструктурирања, укључујући и преузимање, спајање, стицање и инсолвентност,
- од стране другог привредног субјекта који испуњава првобитно одређене критеријуме за квалитативни избор привредног субјекта, под условом да то нема за последицу битне измене уговора и нема за циљ избегавање примене Закона.

Према томе, Закон дозвољава да се привредни субјект – понуђач промени као уговорна страна, али само ако тај правни следбеник првобитног уговорача испуњава све првобитно одређене критеријуме за квалитативни избор привредног субјекта (који су наведени у чл. 111. и 112. Закона) и ако таква промена понуђача – уговорне стране нема за последицу битне измене уговора.

ПОВЕЋАЊЕ ОБИМА НАБАВКЕ

Свакако да **могућност за наручиоца да повећа обим предмета набавке** може бити корисна у многим практичним ситуацијама. Међутим Закон у члану 160. став 1. прецизира да **уговор о јавној набавци, без спровођења новог поступка јавне набавке, може да се измени на начин да се повећа обим набавке, ако су испуњени следећи услови:**

1) вредност измене мора да буде мања од 10% првобитне вредности уговора о јавној набавци добара или услуга, односно мања од 15% првобитне вредности уговора о јавној набавци радова, и

2) вредност измене мора да буде мања од 15.000.000 динара у случају уговора о јавној набавци добара или услуга, односно мања од 50.000.000 динара у случају уговора о јавној набавци радова.

Наведена ограничења односе се на укупну вредност свих измена, ако се уговор мења више пута. Изменом уговора не може да се мења целокупна природа уговора, односно предмета јавне набавке.

Оваквим законским решењем, у погледу могућности повећања обима предмета набавке, наручиоцима је олакшано коначно спровођење јавних набавки које нису могли у старту да до детаља сагледају у погледу обима набавки. Наведеним решењем у ставу 1. члана 160. Закона створене су могућности за повећање обима предмета јавне набавке у односу на првобитно уговорен обим, по процедури која је врло једноставна јер подразумева **повећавање обима предмета јавне набавке без спровођења поступка јавне набавке, односно само доношењем одлуке о измени уговора**. Наравно, и ово једноставно решење ипак захтева испуњење услова које смо претходно навели.

Наручиоце свакако треба упозорити да увек када у планирању конкретне јавне набавке уоче да немају апсолутну сигурност у коначан обим предмета набавке, обавезно у **конкурсној документацији јасно и прецизно наведу могућност повећања обима предмета набавке**. На овај начин се сви потенцијални понуђачи унапред упознају са могућношћу да приликом реализације уговора ради чијег закључења се спроводи поступак јавне набавке, обим предмета јавне набавке буде повећан. Објављивањем

могућности повећања обима предмета набавке понуђачи се стављају у равноправан положај, што значи да се на овај начин доприноси реализацији начела једнакости понуђача, као и начела транспарентности поступка јавне набавке. Као што смо навели, поред конкурсне документације, могућност повећања обима предмета набавке мора бити јасно и прецизно наведена и у самом уговору о јавној набавци.

Свакако да нису неважни ни **»вредности«** услови за измену уговора о јавној набавци које смо навели – да укупна вредност повећања уговора не може да буде већа од од 10% првобитне вредности уговора о јавној набавци добара или услуга, односно већа од 15% првобитне вредности уговора о јавној набавци радова, што је допуњено и номиналним износивама – вредност измене мора да буде мања од 15.000.000 динара у случају уговора о јавној набавци добара или услуга, односно мања од 50.000.000 динара у случају уговора о јавној набавци радова. Дакле, вредносне измене су ограничене са две стране – како у номиналним вредностима, тако и у проценту износа промене, јер су и јавне набавке врло различитих вредности.

ЗАМЕНА ПОДИЗВОЂАЧА

Као последњу могућност за измену закљученог уговора о јавној набавци, Закон предвиђа замену подизвођача. Према одредбама члана 161. Закона, **наручилац може да измени уговор о јавној набавци у случају када привредни субјект са којим је уговор закључен током извршења уговора о јавној набавци од наручиоца затражи:**

1) промену подизвођача за онај део уговора о јавној набавци који је првобитно поверио подизвођачу;

2) увођење једног или више нових подизвођача, чији укупни удео не сме да буде већи од 30% вредности уговора о јавној набавци без пореза на додату вредност, независно од тога да ли је првобитно део уговора о јавној набавци поверио подизвођачу или није;

3) да преузме извршење дела уговора о јавној набавци који је првобитно поверио подизвођачу.

Уз захтев за промену из тач. 1) и 2), привредни субјект са којим је закључен уговор доставља наручиоцу доказе да за новог подизвођача не постоје основи за искључење из члана 111. Закона (што подразумева да, на пример, законски заступник новог подизвођача у периоду од претходних пет година није правоснажно осуђен за кривично дело злоупотребе положаја, давања мита и кривично дело примања мита, а да је нови подизвођач измирио доспеле порезе и доприносе за обавезно социјално осигурање, итд).

Ипак, према ставу 3. члана 161. Закона, **наручилац не може да одобри захтев привредног субјекта са којим је закључен уговор у случају:**

1) ако се тражи промена подизвођача или увођење једног или више нових подизвођача –ако је привредни субјект са којим је закључен уговор у поступку јавне набавке ради доказивања испуњења критеријума за квалитативни избор привредног субјекта користио капацитете подизвођача којег сада замењује, а нови подизвођач не испуњава исте услове или постоје основи за искључење;

2) ако се тражи да извођач преузме извршење дела уговора о јавној набавци који је првобитно поверен подизвођачу – ако је привредни субјект са којим је закључен уговор у поступку јавне набавке ради доказивања испуњења критеријума за квалитативни избор привредног субјекта користио капацитете подизвођача за извршење тог дела уговора, а привредни субјект самостално не поседује те капацитете. Конкретно, у ситуацији ако је привредни субјект са којим је закључен уговор у поступку јавне набавке ради доказивања испуњења критеријума за квалитативни избор привредног субјекта користио капацитете подизвођача за извршење тог дела уговора, а привредни субјект самостално не поседује те капацитете – наручилац не може дозволити измену уговора.

Према томе, и наручиоци и понуђачи треба да обрате пажњу да је могућа измена подизвођача у уговору, али само под наведеним јасним законским условима.

ИЗМЕНЕ УГОВОРА КОЈЕ ВОДЕ У РАСКИД УГОВОРА

Према члану 163. Закона, наручилац раскида уговор о јавној набавци ако:

1) **настану околности које би за последицу имале битну измену уговора**, што би захтевало спровођење новог поступка јавне набавке;

2) је привредни субјект са којим је закључен уговор о јавној набавци у поступку јавне набавке због постојања основа за искључење привредног субјекта требало да буде искључен из поступка;

3) уговор није требало да се додели, узимајући у обзир озбиљну повреду обавеза из Уговора о функционисању Европске уније, Директиве 2014/24/ЕУ и Директиве 2014/25/ЕУ, која је утврђена пресудом Суда правде Европске уније, у складу са чланом 258. Уговора о функционисању Европске уније.

Према томе, **битне измене уговора воде у раскид тог уговора, а измене уговора сматрају се битним:**

1) у случају када за последицу имају измену карактера уговора у материјалном смислу у односу на уговор који је првобитно закључен, односно

2) ако би се значајно изменила природа првобитно закљученог уговора, при чему битна измена уговора увек постоји када је испуњен један или више од следећих услова, наиме:

(1) изменом се уводе услови који би, да су били део првобитног поступка јавне набавке, омогућавали укључивање других кандидата у односу на оне који су првобитно изабрани, или прихватање друге понуде у односу на првобитно прихваћену или омогућавали већу конкуренцију у поступку јавне набавке који је претходно закључењу уговора;

(2) изменом се мења привредна равнотежа уговора у корист привредног субјекта са којим је закључен уговор на начин који није предвиђен првобитним уговором;

(3) изменом се значајно повећава обим уговора;

(4) промена привредног субјекта са којим је закључен уговор о јавној набавци, осим у случајевима из члана 159. Закона (а то је случај промене привредног субјекта са којим је наручилац закључио првобитни уговор о јавној набавци).

Практично, овде се ради о ситуацијама у којима наручилац раскида уговор о јавној набавци. Дакле, то је ситуација када настану околности које би за последицу имале битну измену уговора, што би захтевало спровођење новог поступка јавне набавке, као и ситуација када је привредни субјект са којим је закључен уговор о јавној набавци у поступку јавне набавке због постојања основа за искључење привредног субјекта требало да буде искључен из поступка. Поред тога, разлог за раскид уговора је и ситуација када због озбиљне повреде обавеза из Уговора о функционисању Европске уније, Директиве 2014/24/ЕУ и Директиве 2014/25/ЕУ, која је утврђена пресудом Суда правде Европске уније, у складу са чланом 258. Уговора о функционисању Европске уније, уговор није требало да се додели.

ПРЕКРШАЈНЕ ОДРЕДБЕ

Измена уговора о јавној набавци која је од стране наручиоца извршена супротно наведеним одредбама Закона, санкционише се као прекршај. Чланом 236. став 1. тачка 14) Закона прописано је да ће се казнити новчаном казном од 100.000 до 1.000.000 динара наручилац уколико врши измену закљученог уговора о јавној набавци супротно одредбама чл. 155–161. Закона. Одговорно лице наручиоца ће се за исти прекршај казнити новчаном казном од 30.000 до 80.000 динара.

ИСПЛАТА И ОПОРЕЗИВАЊЕ ЈУБИЛАРНЕ НАГРАДЕ У СКЛАДУ СА ЗАКОНОМ О РАДУ

У члану 120. став 1. тачка 1. Закона о раду (**»Службени гласник РС«, бр. 24/2005 ... 95/2018 – аутентично тумачење; у даљем тексту: Закон**) прописано је да **послодавац запосленом може да исплати јубиларну награду у висини утврђеној општим актом односно уговором о раду. Никакве друге појединости о исплати јубиларне награде у Закону о раду нису дате, па су сви елементи ове исплате у искључивој надлежности аката послодавца.**

ИЗ НАВЕДЕНЕ одредбе Закона може се закључити да послодавац нема обавезу да запосленима исплаћује јубиларне награде, нити је Законом конкретније дефинисано шта се сматра и у којим случајевима се исплаћује јубиларна награда. Очигледно, послодавцима је остављена могућност да право на јубиларну награду, услове, критеријуме и мерила за исплату и висину јубиларне награде утврде колективним угово-

ром, односно правилником о раду, односно уговором о раду.

Закон даје могућност, али не установљава обавезу послодавца да утврди право запосленог на исплату јубиларне награде, јер се не ради о законском праву, већ аутономном праву које послодавац може али и не мора да призна.

Према томе, уколико је јубиларна награда утврђена колективним уговором и пра-

вилником о раду, односно уговором о раду, иста се може исплатити на начин и у износу који је прописан тим актима, а у случају да ово право није утврђено на наведени начин, онда послодавац нема обавезу исплате јубиларне награде. Другим речима, запослени нема право на јубиларну награду ако оно није утврђено општим актом, односно право на јубиларну награду не остварује се аутоматски самим навршавањем потребног броја година радног стажа запосленог, већ мора да постоји општи акт или уговор о раду којим је прописано ово право запосленог. Из овог произлази и следећи став: **Запослени нема обавезу подношења захтева за исплату јубиларне награде у ситуацији када то није прописано било којим актом послодавца. (Пресуда Врховног касационог суда, Рев2. 1274/16 од 17.05.2017. године)**

Погледајмо какве су могућности послодавца у регулисању исплате јубиларне награде.

НОРМАТИВНО УРЕЂИВАЊЕ ИСПЛАТЕ ПО ОСНОВУ ЈУБИЛАРНЕ НАГРАДЕ

Нормативно уређивање права на јубиларну награду је битно јер обавеза послодавца да запосленом обезбеди јубиларну награду настаје утврђивањем права на ову исплату општим актом, односно уговором о раду. Ако послодавац хоће запосленима да утврди право на јубиларну награду, тада, сходно члану 120. тачка 1) Закона, критеријуме за остваривање права на јубиларну награду и њену висину утврђује општим актом или уговором о раду. Другим речима, услови под којима запослени може стећи право на јубиларну награду зависе искључиво од онога што је предвиђено општим актом, односно уговором о раду, с обзиром да послодавац може али и не мора да утврди право на исплату јубиларне награде.

У посебном случају, послодавци морају да поштују одредбе посебних колективних уговора који се на њих односе, па чак иако

ту регулативу немају у својим општим актима, у обавези су да изврше исплату ако је она прописана ПКУ.

На пример, Посебним колективним уговором за јавна предузећа у комуналној делатности одређено је да ће послодавац исплатити запосленом јубиларну награду поводом годишњице непрекидног рада код послодавца за 10 година рада и сваки наредни јубилеј у износу који се утврђује општим актом. Стога, исплата јубиларне награде запосленом у овој радној средини који је то право стекао по овом Посебном колективном уговору је обавеза послодавца, па се он те обавезе не може ослободити с позивом на околност да својим општим актом није утврдио њену висину. (Пресуда Апелационог суда у Београду, Гж1. 769/19 од 27.03.2019. године)

Када уређују исплату јубиларне награде у својим актима, сматрамо да послодавци треба да дефинишу:

- појмовно одређење јубилеја поводом код се даје јубиларна награда,
- ко има право на јубиларну награду,
- начин и висина исплате, и
- евентуална друга мерила и критеријуме који су услов за остваривање права на јубиларну награду.

Конкретно, у зависности од основа по коме се јубиларна награда исплаћује, та исплата се може регулисати:

- поводом јубиларних година рада код послодавца,
- поводом јубилеја послодавца, и
- по више основа.

При томе напоменуемо – право на јубиларну награду не остварује се аутоматски самим навршавањем потребног броја година радног стажа запосленог, већ мора да постоји општи акт или уговор о раду којим је прописано ово право запосленог.

ПРИМЕР РЕГУЛАТИВЕ ЈУБИЛАРНЕ НАГРАДЕ 1

Члан ____.

Послодавац може да запосленом обезбеди јубиларну награду за навршених 10, 20, 30 и 40 година рада код послодавца.

Јубиларна награда исплаћује се након навршених пуних година рада из става 1. овог члана, и то за:

- 10 година рада у радном односу – у висини једне просечне зараде исплаћене код послодавца у месецу који претходи месецу исплате јубиларне награде,
- 20 година рада у радном односу – у висини једне и по просечне зараде исплаћене код послодавца у месецу који претходи месецу исплате јубиларне награде,
- 30 година рада у радном односу – у висини две просечне зараде исплаћене код послодавца у месецу који претходи месецу исплате јубиларне награде, и
- 40 година рада у радном односу – у висини две и по просечне зараде исплаћене код послодавца у месецу који претходи месецу исплате јубиларне награде.

Јубиларна награда запосленима који су испунили услов за исплату, исплаћује се најкасније у року од три месеца од дана испуњења услова.

ПРИМЕР РЕГУЛАТИВЕ ЈУБИЛАРНЕ НАГРАДЕ 2

Члан ____.

Послодавац исплаћује јубиларну награду запосленом за сваку навршену – пуну годину рада код послодавца, рачунајући од дана заснивања радног односа код послодавца.

Јубиларна награда се исплаћује у износу који је неопорезован у складу са прописима о порезу на доходак грађана.

ПРИМЕР РЕГУЛАТИВЕ ЈУБИЛАРНЕ НАГРАДЕ 3

Члан ____.

Послодавац исплаћује јубиларну награду запосленом сваке године на дан јубилеја послодавца. Јубиларна награда се исплаћује сваком запосленом који се налази у сталном радном односу код послодавца.

Јубиларна награда се исплаћује у износу који је неопорезован у складу са прописима о порезу на доходак грађана.

(Алтернатива: Јубиларна награда се исплаћује сваке године на дан јубилеја послодавца запосленима који су показали у протеклој години посебне резултату у раду на својим радним местима. Листу запослених за исплату јубиларне награде доноси надлежни орган код послодавца.)

Уз ове примере треба напоменути да се у године рада код послодавца за исплату јубиларне награде рачуна и радни однос заснован са непуним радним временом. Односно, код исплате јубиларне награде, када је критеријум навршене године рада проведене у радном односу, узимају се навршене године рада без обзира да ли је запослени радио са пуним или са непуним радним временом. (Мишљење Министарства рада и социјалне политике бр. 011-00-00902/2008-02 од 23.02.2009. године)

Стаж остварен по основу обављања послова на основу уговора о привременим и повременим пословима, уговора о делу и осталих уговора којим се не заснива радни однос, као и по основу бављења самосталном делатношћу, или време проведено на евиденцији незапослених (и када су плаћени доприноси за ПИО), сматрамо да не би требало признати приликом утврђивања права на јубиларну награду. **Изузетно**, стаж стечен на основу уговора ван радног односа се признаје ако је општим актом посебно наглашено да се и овај стаж признаје.

Код питања – да ли бенефицирани радни стаж улази у стаж за остваривање права по основу јубиларне награде код послодавца, можемо поновити да су сви елементи те

исплате у искључивој надлежности аката послодавца. Очигледно да је послодавцима остављена могућност да право на јубиларну награду, услове, критеријуме и мерила за исплату и висину јубиларне награде утврде колективним уговором, односно правилником о раду, односно уговором о раду. Према томе, уколико је јубиларна награда утврђена колективним уговором и правилником о раду, односно уговором о раду, иста може да се исплати на начин и у износу који су прописани тим актима, а у случају да наведено право није утврђено на наведени начин, онда послодавац нема обавезу исплате јубиларне награде. У датом контексту треба посматрати и **евентуално решење код послодавца да се бенефицирани радни стаж рачуна** за године рада када је реч о јубиларној награди. Дакле, то решење је могуће, једино што послодавац може да размисли о томе да ли је поменуто решење праведно, логично и сл.

Код регулативе јубиларне награде, треба додати и одредбу о датуму исплате у износу на датум испуњења услова за исплату. На пример, може се регулисати да се јубиларна награда исплаћује у месецу у коме су испуњени услови за исплату (навршене године радног стажа), уз додатну одред-

бу: »а најкасније у року од ____ месеци од дана испуњења услова«. По том питању, став је судске праксе да право на јубиларну награду запослени остварује у години у којој навршава предвиђени број година непрекидног рада оствареног у радном односу у предузећу, а послодавац је у обавези да обезбеди средства за исплату јубиларне награде на дан утврђен општим актом или уговором о раду, а најкасније до истека године у којој је то право стечено. (Пресуда Апелационог суда у Нишу, Гж1. 2012/18 од 27.07.2018. године)

ПОРЕСКИ ТРЕТМАН ЈУБИЛАРНЕ НАГРАДЕ

Ако послодавац исплаћује јубиларну награду на основу свог општег акта, односно уговора о раду, јубиларна награда нема карактер зараде, сагласно члану 105. став 3. Закона. У погледу обавезе плаћања доприноса за обавезно социјално осигурање на ову исплату, треба имати у виду да, сходно члану 105. став 3. Закона, примање запосленог у виду јубиларне награде, као право запосленог утврђено општим актом, односно

уговором о раду сагласно члану 120. тачка 1) Закона, не представља зараду, па сходно томе не постоји обавеза плаћања доприноса за обавезно социјално осигурање.

Према члану 18. став 1. тачка 9) Закона о порезу на доходак грађана, од 1. фебруара 2022. године се не плаћа порез на зараде на примања запосленог по основу јубиларне награде до 21.794,00 динара годишње. На износ преко 21.794,00 динара плаћа се порез по стопи од 10%. Напомињемо да се приликом одређивања висине неопорезивог износа примењује износ који је важећи у моменту исплате, невезано за који период се јубиларна награда исплаћује. Ако се по акту послодавца исплата јубиларне награде врши по више основа, или више пута у току године, укупан годишњи неопорезован износ по свим основама је 21.794,00 динар, па пореска обавеза настаје када послодавац плати први динар изнад неопорезивог износа. Пошто се на износ преко 21.794,00 динара плаћа само порез по стопи од 10%, пореска основица, односно бруто износ јубиларне награде се добија када се нето износ који се исплаћује подели са коефицијентом 0,90. У наредној табели је дат пример обрачуна пореза на јубиларну награду.

Ред. бр.	Опис	Износ
1.	Износ исплаћене јубиларне награде	60.000,00
2.	Неопорезиви износ	21.794,00
3.	Износ за опорезивање	38.206,00
4.	Бруто износ за опорезивање (ред. бр. 3. / 0,90)	42.451,11
5.	Порез на зараде (ред. бр. 4. x 10%)	4.245,11
6.	Укупан трошак послодавца (ред. бр. 1. + ред. бр. 5)	64.245,11

При исплати јубиларне награде изнад 21.794,00 динара, послодавац Пореској управи подноси Образац ППП-ПД, уз кориш-

ћење ШВП 1 01 110 00 0 а порез се уплаћује на рачун 840-4848-37. За наш пример, образац ППП-ПД је попуњен на следећи начин:

1.2	Обрачунски период	
3.6	Шифра врсте прихода	1 01 110 00 0
3.7	Број дана	
3.8	Број сати	
3.8а	Фонд сати	
3.9	Бруто приход	42.451,11
3.10	Основица за порез	42.451,11
3.11	Порез	4.245,11
3.12	Основица доприноса	0,00
3.13	Допринос за ПИО	0,00
3.14	Допринос за здравство	0,00
3.15	Допринос за незапосленост	0,00
3.16	Додатни допринос за ПИО	0,00

Књижење:

Ред. бр.	Конто		ОПИС	Износ	
	Дугује	Потражује		Дугује	Потражује
1	2	3	4	5	6
1.	5291		Остала лична примања и накнаде – Јубиларне награде	64.245,11	
		4631	Обавезе за јубиларне награде		60.000,00
		489	Остале обавезе за порез, доприносе и друге дажбине		4.245,11
– за обрачун јубиларне награде					
2.	4631		Обавезе за јубиларне награде	60.000,00	
	489		Остале обавезе за порез, доприносе и друге дажбине	4.245,11	
		241	Текући рачун		64.245,11
– за исплату јубиларне награде					

ИСПЛАТА ЈУБИЛАРНЕ НАГРАДЕ ЛИЦУ КОЈЕ НИЈЕ ЗАПОСЛЕНО КОД ПОСЛОДАВЦА

Пошто је уређивање исплате јубиларне награде у целини у надлежности послодавца, општим актом се може предвидети и исплата јубиларне награде лицима која нису запослена код послодавца, на пример

пензионисаним радницима. У том случају се код исплате користи пореска олакшица од 14.480 динара годишње из члана 9. став 1. тачка 30) Закона о порезу на доходак грађана, а порез по стопи од 20% плаћа се на исплату изнад 14.480 динара. У овом случају се бруто износ за опорезивање добија дељењем нето утврђене награде изнад 14.480 динара са коефицијентом 0,80.

На пример, ако се врши исплата награде у износу од 30.000 динара, обрачун је:

Ред. бр.	Опис	Износ
1.	Износ за исплату – нето	30.000,00
2.	Пореска олакшица	14.480,00
3.	Основица за плаћање пореза (ред. бр. 1. – ред. бр. 2) : 0,80	19.400,00
4.	Порез (20% на ред. бр. 3)	3.880,00
5.	За исплату (ред. бр. 3 – ред. бр. 4 + ред. бр. 2)	30.000,00

При овој исплати, послодавац Пореској управи подноси Образац ППП-ПД, уз коришћење ШВП 1 11 634 00 0 а порез се

уплаћује на рачун 840-4848-37. За наш пример, образац ППП-ПД је попуњен на следећи начин:

1.2	Обрачунски период	
3.6	Шифра врсте прихода	1 11 634 00 0
3.7	Број дана	
3.8	Број сати	
3.8a	Фонд сати	
3.9	Бруто приход	19.400,00
3.10	Основица за порез	19.400,00
3.11	Порез	3.880,00

СОЛИДАРНЕ ПОМОЋИ ЗАПОСЛЕНИМА У ЈАВНОМ СЕКТОРУ

Посебним колективним уговорима у јавном сектору врло детаљно су регулисани различити видови солидарне помоћи запосленима за поједине делатности у оквиру овог сектора. У наставку ћемо се осврнути на регулативу ових посебних колективних уговора.

1. Посебан колективни уговор за запослене у јединицама локалне самоуправе («Службени гласник РС» број 38/2019)

Посебан колективни уговор за запослене у јединицама локалне самоуправе (у даљем тексту: Уговор) примењује се у органима јединица локалне самоуправе, градских општина, службама и организацијама које оснива надлежни орган јединице локалне самоуправе и градске општине, а послодавац у смислу Уговора је јединица локалне самоуправе (у даљем тексту: послодавац).

Сагласно члану 51. Уговора, **запослени има право на солидарну помоћ за случај:**

- 1) дуже или теже болести запосленог или члана његове уже породице или теже повреде запосленог (која постоји ако је запослени одсутан са рада најмање 30 дана непрекидно због спречености за рад услед болести, односно повреде);
- 2) набавке ортопедских помагала и апарата за рехабилитацију запосленог или члана његове уже породице;
- 3) здравствене рехабилитације запосленог;
- 4) настанка теже инвалидности запосленог;
- 5) набавке лекова за запосленог или члана уже породице;
- 6) помоћи породици за случај смрти запосленог и запосленом за случај смрти члана уже породице;
- 7) месечну стипендију током редовног школовања за децу запосленог чија је смрт наступила као последица повреде на раду или професионалног обољења – до висине месечне просечне зараде без пореза и доприноса у Републици Србији према последњем објављеном податку органа надлежног за послове статистике, а ако деца бораве у предшколској установи послодавац је дужан да надокнади трошкове боравка у предшколској установи.
- 8) помоћ због уништења или оштећења имовине, елементарних и других ванредних догађаја – до висине неопорезивног износа који је предвиђен законом којим се уређује порез на доходак грађана;
- 9) рођења детета запосленог – у висини просечне месечне зараде без пореза и доприноса у Републици Србији према последњем објављеном податку органа надлежног за послове статистике;
- 10) помоћ запосленој за вантелесну оплодњу – највише до три просечне месечне зараде у Републици Србији према последњем објављеном податку органа надлежног за послове статистике, а на основу уредне документације;
- 11) другу солидарну помоћ за побољшање материјалног и социјалног положаја запосленог у складу са мерилима прописаним општим актом послодавца и расположивим финансијским средствима.

Уз ове одредбе треба имати у виду следећа појашњења:

а) Члановима уже породице сматрају се брачни или ванбрачни партнер, деца, родитељи, усвојилац, усвојеник и старатељ запосленог;

б) У случају да је више чланова уже породице запослено код послодавца, право на солидарну помоћ за члана уже породице из претходно наведених тач. 1), 2), 5), 8) и 9) остварује један запослени;

в) Право на наведене помоћи запослени не остварује за чланове уже породице:

- који остварују примања из радног односа, односно по основу рада у тренутку подношења захтева,
- који примају новчану накнаду за туђу негу и помоћ, или
- примају пензију која је већа од најнижег износа пензије;

г) Солидарна помоћ у току године, у случајевима утврђеним у претходно наведеним тач. 1–5) признаје се на основу уредне документације, у складу са средствима обезбеђеним у буџету органа јединице локалне самоуправе, а највише до висине три просечне месечне зараде без пореза и доприноса у Републици Србији према последњем објављеном податку органа надлежног за послове статистике;

д) Солидарна помоћ породици за случај смрти запосленог и запосленом за случај смрти члана уже породице признаје се породици и остварује се по захтеву члана породице, који се подноси у року од 90 дана од дана када је наступио основ за исплату солидарне помоћи, највише до висине две просечне месечне зараде без пореза и доприноса у Републици Србији према последњем објављеном податку органа надлежног за послове статистике (породицу чине брачни и ванбрачни партнер, деца, родитељи, усвојилац, усвојеник и старатељ);

е) Запослени на солидарну помоћ може да оствари право уколико право на ортопедска помагала, апарате за рехабилитацију, лекове и др. није остварено у складу са другим прописима из области обавезног социјалног осигурања, борачко-инвалидске заштите и другим прописима.

Овде истичемо један посебан облик помоћи запосленима који се све више јавља у пракси, па и у скоро свим посебним колективним уговорима у јавном сектору – а то је **помоћ за рођења детета запосленог**. Према овом Уговору, она се исплаћује у висини просечне месечне зараде без пореза и доприноса у Републици Србији према последњем објављеном податку органа надлежног за послове статистике. Исто време, према члану 18. став 1. тачка 12) Закона о порезу, **не плаћа се порез на зараде на примања запосленог од послодавца по основу солидарне помоћи за случај рођења детета – до висине просечне зараде исплаћене у Републици према последњем објављеном податку републичког органа надлежног за послове статистике, по новорођеном детету**. Практич-

3.12	Основица доприноса	0,00
3.13	Допринос за ПИО	0,00
3.14	Допринос за здравство	0,00
3.15	Допринос за незапосленост	0,00
3.16	Додатни допринос за ПИО	0,00

Подсетимо још да се према одредби члана 123. Закона свановчана потраживања из радног односа сматрају оброчним давањима и застаревају у року од три године од дана настанка обавезе. Уколико се јубиларна награда исплаћује у новцу, зас-

тарева у року од три године од дана настанка обавезе. Рок застарелости тече од дана када је запослени испунио услове за исплату јубиларне награде утврђене општим актом или уговором о раду.

но, када послодавци исплаћују ову помоћ у складу са Уговором, на њу неће плаћати порез јер је износ исплате по Уговору једнак неопорезованом износу.

2. Посебан колективни уговор за државне органе («Службени гласник РС» број 38/2019)

Посебан колективни уговор за државне органе (у даљем тексту: Уговор) примењује се у државним органима, односно на државне службенике и намештенике (у даљем тексту: запослени) чији послодавац је Република Србија (у даљем тексту: послодавац).

Сагласно члану 45. Уговора, **запослени има право на солидарну помоћ за случај:**

- 1) дуже или теже болести запосленог или члана његове уже породице или теже повреде запосленог (која постоји ако је запослени због спречености за рад услед болести, односно повреде одсутан са рада најмање 30 дана непрекидно);
- 2) набавке ортопедских помагала и апарата за рехабилитацију запосленог или члана његове уже породице;
- 3) здравствене рехабилитације запосленог;
- 4) настанка теже инвалидности запосленог;
- 5) набавке лекова за запосленог или члана уже породице;
- 6) помоћ породици за случај смрти запосленог и запосленом са случај смрти члана уже породице – признаје се породици и остварује се по захтеву члана породице који се подноси у року од 90 дана од дана када је наступио основ за исплату солидарне помоћи, највише до висине две просечне месечне зараде без пореза и доприноса у Републици Србији према последњем објављеном податку органа надлежног за послове статистике;
- 7) месечну стипендију током редовног школовања за децу запосленог чија је смрт наступила као последица повреде на раду или професионалног обољења – до висине просечне месечне зараде без пореза и доприноса у Републици Србији према последњем објављеном податку органа надлежног за послове статистике, а ако деца бораве у предшколској установи, послодавац је дужан да надокнади трошкове боравка у предшколској установи;
- 8) рођења детета запосленог – у висини месечне просечне зараде без пореза и доприноса у Републици Србији према последњем објављеном податку органа надлежног за послове статистике (а ако су оба родитеља запослена у државним органима, ово право остварује мајка детета);
- 9) штете настале услед елементарних непогода или несрећним случајем (пожар, поплава, бујица, земљотрес, клизишта и сл.), у породичном домаћинству у коме живи запослени, ако штета није надокнађена из одговарајућег осигурања, односно од штетника – до висине просечне месечне зараде без пореза и доприноса у Републици Србији према последњем објављеном податку органа надлежног за послове статистике;
- 10) да, због промене радне способности услед професионалне болести или повреде на раду, запослени буде распоређен на радно место које одговара његовим радним способностима са нижим коефицијентом – месечно, у висини разлике плате коју је остваривао пре распоређивања и плате коју остварује на новом радном месту;

Уз ове одредбе треба имати у виду следећа појашњења:

а) Члановима уже породице сматрају се брачни или ванбрачни партнер, деца, родитељи, усвојилац, усвојеник и старатељ запосленог;

б) Солидарну помоћ по свим наведеним основама запослени не остварује за чланове уже породице који остварују примања из радног односа, односно по основу рада у тренутку подношења захтева, односно који примају новчану накнаду за туђу негу и помоћ или примају пензију која је већа од најнижег износа пензије;

в) Солидарна помоћ у току године, у случајевима утврђеним претходно датим тач. 1–5) признаје се на основу уредне документације, у складу са средствима обезбеђеним у буџету Републике Србије, а највише до висине три просечне месечне зараде без пореза и доприноса у Републици Србији према последњем објављеном податку органа надлежног за послове статистике;

г) Запослени може да оствари право на солидарну помоћ уколико право на ортопедска помагала, апарате за рехабилитацију, лекове и др. није остварено у складу са другим прописима из области обавезног социјалног осигурања, борачко-инвалидске заштите и другим прописима.

Руководилац државног органа, у складу са наведеним одредбама, одређује висину солидарне помоћи за сваку буџетску годину у складу са обезбеђеним финансијским средствима за те намене. За правосудне органе који су индиректни корисници буџета, висину солидарне помоћи одређује министарство у чијем делокруту је надлежност за обезбеђење средстава за исплату плата државних службеника и намештеника.

3. Посебан колективни уговор за јавна предузећа у комуналној делатности на територији Републике Србије («Службени гласник РС» број 30/2021)

Посебан колективни уговор за јавна предузећа у комуналној делатности на територији Републике Србије (у даљем тексту: Уговор) примењује се на запослене у јавним предузећима које су основале јединице локалне самоуправе, односно градови и општине на територији Републике Србије, за обављање комуналних делатности одређених законом којим се уређује ова област (у даљем тексту: послодавац).

Сагласно члану 67. Уговора, **запослени има право на солидарну помоћ у случају:**

- 1) дуже или теже болести запосленог или члана његове уже породице;
- 2) набавке медицинско-техничких помагала за рехабилитацију запосленог или члана његове уже породице;
- 3) здравствене рехабилитације запосленог;
- 4) настанка теже инвалидности запосленог;
- 5) набавке лекова за запосленог или члана уже породице.

Висина помоћи у току године, у свим наведеним случајевима, признаје се на основу уредне документације до висине једног неопорезивног износа предвиђен Закон о порезу на доходак грађана. **Изузетно**, у случајевима утврђеним претходним тач.

2), 3) и 5), висина помоћи у току године признаје се ако ово право није остварено на терет средстава обавезног здравственог осигурања.

Чланом уже породице у смислу наведених одредби, сматрају се: брачни и ванбрачни друг, дете рођено у браку и ван брака, пасторак, усвојеник и друга лица према којима запослени има законску обавезу издржавања.

Претходно наведене исплате солидарне помоћи у тач. 1) до 5) обавезне су за послодавца на које се овај Уговор односи. Уговор такође прописује да **послодавац може да исплати солидарну помоћ запосленом** у складу са својим општим актом и под условом да за то има обезбеђена финансијска средства:

- 1) ради ублажавања последица елементарних или других непогода,
- 2) ради пружања помоћи породици умрлог запосленог,
- 3) у другим случајевима одређеним општим актом.

Карактеристика овог Уговора је да су послодавци обавезни да планирају и запосленима исплаћују солидарну помоћ ради ублажавања неповољног материјалног положаја, под условом да за то имају обезбеђена финансијска средства. Висина ове солидарне помоћи утврђена је Уговором по запосленом на годишњем нивоу од 41.800 динара, без пореза и доприноса.

4. Посебан колективни уговор за запослене у основним и средњим школама и домовима ученика («Службени гласник РС», бр. 21/2015, 16/2018 – Споразум)

Посебан колективни уговор за запослене у основним и средњим школама и домовима ученика (у даљем тексту: Уговор) примењује се у основним школама, средњим школама и домовима ученика у којима се средства за плате обезбеђују у буџету Републике Србије (у даљем тексту: послодавац).

Сагласно члану 29. Уговора, послодавац је дужан да запосленом, по основу солидарности, исплати помоћ у случају:

- 1) смрти брачног друга или детета – у висини трошкова сахране према приложеним рачунима до неопорезивог износа,
- 2) настанка трајне тешке инвалидности – у висини две просечне плате,
- 3) боловања дужег од три месеца у континуитету – у висини једне просечне плате једном у календарској години (под боловањем се подразумева само одсуство са рада због привремене спречености за рад запосленог, а која је проузрокована болешћу, повредом ван рада, повредом на раду, професионалном болешћу и одржавањем трудноће – Одлука Комисије за тумачење Уговора),
- 4) у случају набавке медицинских помагала или лекова која су дефинисана правилником о медицинско-техничким помагалима која се обезбеђују из средстава осигурања – у висини једне просечне плате.

Просечна плата, у смислу ових одредби, је просечна плата по запосленом код послодавца – у установи – у претходном месецу, односно просечна зарада исплаћена у Републици Србији у претходном месецу у односу на месец исплате солидарне помоћи, према последњем објављеном податку републичког органа надлежног за послове статистике, ако је то повољније по запосленог.

У вези овог Уговора, а слично је решење и у другим у јавном сектору, можемо нагласити **обавезу исплате помоћи у случају набавке медицинских помагала или лекова која су дефинисана правилником о медицинско-техничким помагалима која се обезбеђују из средстава осигурања**. Дакле, овде се не ради о куповини лекова или помагала већ о једнократној новчаној помоћи за њихову куповину. При томе се ова од-

редба примењује само ако се помоћ односи на набавку лекова или помагала дефинисана Правилником о медицинско-техничким помагалима која се обезбеђују из средстава обавезног здравственог осигурања («Службени гласник РС», број 5/2020) којим се утврђују врста, односно класа и категорија медицинско-техничког помагала и начин остваривања права на помагала која осигураним лицима обезбеђује Републички фонд за здравствено осигурање из средстава обавезног здравственог осигурања.

5. Посебан колективни уговор за запослене у установама предшколског васпитања и образовања чији је оснивач Република Србија, аутономна покрајина и јединица локалне самоуправе («Службени гласник РС» број 97/2020)

Посебан колективни уговор за запослене у установама предшколског васпитања и образовања чији је оснивач Република Србија, аутономна покрајина и јединица локалне самоуправе (у даљем тексту: Уговор) у **члану 45. је утврдио обавезу ових установа да запосленом исплати солидарну помоћ за случај:**

- 1) дуже или теже болести запосленог или члана његове уже породице или теже повреде запосленог (која постоји ако је запослени због спречености за рад услед болести, односно повреде, био одсутан са рада најмање 30 дана непрекидно);
- 2) набавке медицинско-техничких помагала и апарата за рехабилитацију запосленог или члана његове уже породице;
- 3) здравствене рехабилитације запосленог;
- 4) настанка теже инвалидности запосленог;
- 5) набавке лекова за запосленог или члана уже породице;
- 6) помоћ породици за случај смрти запосленог и запосленом за случај смрти члана уже породице (која се признаје породици и остварује се, по захтеву члана породице који се подноси у року од 90 дана од дана када је наступио основ за исплату солидарне помоћи, највише до висине неопорезивог износа у складу са Законом о порезу на доходак грађана, у складу са финансијским могућностима и средствима обезбеђеним финансијским планом код послодавца. Породицу у смислу овог става чине брачни и ванбрачни партнер, деца, родитељи, усвојилац и усвојеник запосленог);
- 7) рођења или усвојења детета запосленог – у висини месечне просечне зараде без пореза и доприноса у Републици Србији према последњем објављеном податку органа надлежног за послове статистике (а у случају да су оба родитеља запослена у предшколској установи, ово право остварује мајка детета);
- 8) штете настале услед елементарних непогода или несрећним случајем (пожар, поплава, бујица, земљотрес, клизишта и сл.), у породичном домаћинству у коме живи запослени, уколико штета није надокнађена из одговарајућег осигурања – у висини месечне просечне зараде без пореза и доприноса у Републици Србији према последњем објављеном податку органа надлежног за послове статистике.

Солидарна помоћ у току године, у случајевима утврђеним у тач. 1–5) признаје се на основу уредне документације, у складу са финансијским могућностима и средствима обезбеђеним финансијским планом код послодавца, а највише до висине два неопорезива износа у складу са Законом о порезу на доходак грађана.

Члановима уже породице у смислу ових одредби сматрају се брачни или ванбрачни партнер, деца, родитељи, усвојилац и усвојеник запосленог.

6. Посебан колективни уговор за здравствене установе чији је оснивач Република Србија, аутономна покрајина и јединица локалне самоуправе («Службени гласник РС» број 96/2019)

Посебан колективни уговор за здравствене установе чији је оснивач Републи-

ка Србија, аутономна покрајина и јединица локалне самоуправе (у даљем тексту: Уговор) непосредно се примењује у свим здравственим установама чији је оснивач Република Србија, аутономна покрајина и локална самоуправа а које су утврђене планом мреже здравствених установа (у даљем тексту: послодавац).

Сагласно члану 107. Уговора, запослени има право на солидарну помоћ у случају:

- 1) дуже или теже болести запосленог или члана његове уже породице;
- 2) набавке медицинско-техничких помагала за рехабилитацију запосленог или члана његове уже породице;
- 3) здравствене рехабилитације запосленог;
- 4) настанка теже инвалидности запосленог;
- 5) набавке лекова за запосленог или члана уже породице.

У свим наведеним случајевима висина помоћи у току године признаје се на основу уредне документације до висине два неопорезована износа предвиђена Законом о порезу на доходак грађана. Помоћ за случајеве наведене у тач. 2), 3) и 5), висина помоћи у току године, признаје се ако ово право није остварено на терет средстава обавезног здравственог осигурања.

Такође, према одредбама истог члана Уговора, запослени има право на солидарну помоћ и у следећим случајевима:

- 1) рођења детета запосленог – у висини просечне месечне зараде без пореза и доприноса у Републици Србији према последњем објављеном податку органа надлежног за послове статистике;
- 2) помоћ запосленој за један покушај вантелесне оплодње – у висини три просечне месечне зараде у Републици Србији према последњем објављеном податку органа надлежног за послове статистике, а на основу уредне документације, под условом да испуњава критеријуме прописане законом и да је исцрпела све могућности остваривања овог права у поступку код Републичког фонда за здравствено осигурање;
- 3) помоћ због уништења или оштећења имовине, елементарних и других ванредних догађаја – у висини просечне месечне зараде без пореза и доприноса у Републици Србији према последњем објављеном податку органа надлежног за послове статистике;
- 4) другу солидарну помоћ у складу са општим актом.

Чланом уже породице у смислу ових одредби сматрају се: брачни и ванбрачни друг, дете рођено у браку и ван брака, пасторак, усвојеник и друга лица према којима запослени има законску обавезу издржавања. У случају да је више чланова уже породице запослено код послодавца, право на солидарну помоћ за рођења детета и за помоћ због уништења или оштећења имовине остварује један запослени.

7. Посебан колективни уговор за високо образовање («Службени гласник РС» број 86/2019)

Посебан колективни уговор за високо образовање (у даљем тексту: Уговор) примењује се непосредно у високошколским установама чији је оснивач Република Србија, односно аутономна покрајина (у даљем тексту: послодавац).

Сагласно члану 23. Уговора, послодавац је дужан да исплати запосленом солидарну помоћ у случају:

- настанка трајне тешке инвалидности, у висини две просечне плате, једном у току календарске године;
- привремене спречености за рад услед болести или повреде на раду дуже од три месеца, у висини једне просечне плате једном у току календарске године;
- набавке медицинских помагала, хируршких интервенција и набавке лекова ван

позитивне здравствене листе, у висини једне просечне плате, једном у току календарске године.

8. Посебан колективни уговор за установе културе чији је оснивач Република Србија, аутономна покрајина и јединица локалне самоуправе («Службени гласник РС» број 106/2018)

Овај посебан колективни уговор примењује се непосредно у установама културе чији је оснивач Република Србија, аутономна покрајина и јединица локалне самоуправе (у даљем тексту: послодавац).

Сагласно члану 30. Уговора, запослени има право на исплату солидарне помоћи у случају:

- (1) дуже или теже болести запосленог или члана његове уже породице;
- (2) набавке ортопедских помагала и апарата за рехабилитацију запосленог или члана његове уже породице, уколико иста нису обезбеђена у складу са посебним законом;
- (3) здравствене рехабилитације запосленог, уколико иста није остварена у истој календарској години, у складу са посебним прописима;
- (4) настанка теже инвалидности запосленог;
- (5) набавке лекова за запосленог или члана његове уже породице;
- (6) помоћи малолетној деци запосленог за случај смрти запосленог родитеља;
- (7) месечне стипендије током редовног школовања за децу запосленог који је преминуо у току обављања послова радног места на које је распоређен – до висине просечне зараде по запосленом у Републици Србији, без припадајућих пореза и доприноса;
- (8) помоћ за рођење детета запосленог, односно усвојење, у висини једне просечне зараде по запосленом у Републици Србији, без припадајућих пореза и доприноса.

Све наведене помоћи су обавезне за послодавца на које се Уговор односи уз примену пореских олакшица из Закона о порезу на доходак грађана.

9. Посебан колективни уговор за запослене у установама студентског стандарда чији је оснивач Република Србија («Службени гласник РС» број 1/2018)

Овај уговор (у даљем тексту: Уговор) примењује се у установама студентског стандарда (студентски центар, студентско одмаралиште и студентски културни центар, односно дом културе, у даљем тексту: послодавац), којима се средства за плате обезбеђују у буџету Републике Србије.

Сагласно члану 26. Уговора, послодавац је дужан да солидарну помоћ исплати у случају:

- привремене спречености за рад дуже од три месеца непрекидно у висини једне просечне зараде у Републици Србији према последњем објављеном податку републичког органа надлежног за послове статистике, једном у календарској години;
- настанка трајне тешке инвалидности, у висини две просечне зараде у Републици Србији;
- набавке медицинских помагала, хируршких интервенција и набавке лекова ван позитивне здравствене листе, а највише у висини једне просечне зараде у Републици Србији у току једне календарске године.

Све наведене помоћи обавезне су за послодавца на које се Уговор односи, уз примену пореских олакшица из Закона о порезу на доходак грађана.

ОБРАЧУН ЗАРАДА И ПОРЕСКИХ ОБАВЕЗА НА ЗАРАДЕ СТРАНИХ ДРЖАВЉАНА КОЈИ РАДЕ У СРБИЈИ

Позната је чињеница да је последњих година развој пословања у Србију довео многе стране компаније и многе стране менаџере и друго страног особље. Они раде у Србији, остварују своја радна права овде и остварују дохотке за свој рад. На који начин се ти дохоци – пре свега нас овде интересује њихова зарада – исплаћују и опорезују у Србији, јесте тема овог приказа за који се надамо да је инструктиван и практичан.

ОПОРЕЗИВАЊЕ зарада странаца и утврђивање њиховог радног статуса као резидента, односно нерезидента, регулисано је следећим прописима:

1) Закон о раду («Сл. гласник РС», бр. 24/2005, 61/2005, 54/2009, 32/2013, 75/2014, 13/2017 – УС, 113/2017 и 95/2018 – аутентично тумачење),

2) Закон о запошљавању странаца («Сл. гласник РС», бр. 128/2014, 113/2017, 50/2018 и 31/2019);

3) Правилник о дозволама за рад («Сл. гласник РС», бр. 63/2018, 56/2019 и 84/2022);

4) Закон о порезу на доходак грађана («Сл. гласник РС», бр. 24/2001 ... 118/2021);

5) Закон о доприносима за обавезно социјално осигурање («Сл. гласник РС», бр. 84/2004 ... 118/021);

6) међународни уговори о избегавању двоструког опорезивања;

7) међународни споразуми о социјалном осигурању.

Преко одредби ових прописа осврнуће се на неколико практичних аспеката рада и приходовања странаца у Србији, а посебно на порески третман тог прихода у виду зараде.

ОПШТИ И ПОСЕБНИ УСЛОВИ ЗА ЗАСНИВАЊЕ РАДНОГ ОДНОСА СА СТРАНИМ ДРЖАВЉАНИМА

Према Закону о запошљавању странаца, **странац** је свако лице које нема држављанство Републике Србије, а **запошљавање странаца** је закључивање уговора о раду или другог уговора којим странац без заснивања радног односа остварује права по основу рада у складу са законом.

Страни држављанин може да заснује радни однос у Републици, ако испуњава:

– опште услове утврђене законом, колективним уговором и општим актом (стајут, правила и други општи акти) за обављање послова радног места за које заснива радни однос, и

– посебне услове утврђене законом.

Према члану 24. став 1. Закона о раду, **општи услови** за заснивање радног односа су да лице има најмање 15 година живота и испуњава друге услове за рад на одређеним пословима, утврђене законом и правилником о организацији и систематизацији послова. Према ставу 2. овог члана, тим правилником се утврђују радна места, врста послова, врста и степен стручне спреме и други посебни услови за рад на тим пословима.

Посебни услови за заснивање радног односа са страним држављанима, прописани су чланом 9. Закона о запошљавању странаца, а то су:

1) да поседује визу за дужи боравак по основу запошљавања,

2) одобрење за привремени боравак или стално настањење, и

3) дозволу за рад.

Докази о испуњавању услова за запошљавање странаца у складу са овим законом обавезно се чувају у пословном простору у коме странац ради.

Посебно треба нагласити одредбу члана 4. Закона о запошљавању странаца, према којој странац који се запошљава у Републици у складу са овим законом има једнака права и обавезе у погледу рада и запошљавања као и држављани Републике, ако су испуњени услови у складу са законом.

РАДНЕ ДОЗВОЛЕ ЗА СТРАНЦЕ

Према члану 10. Закона о запошљавању странаца, дозволом за рад сматра се акт на

основу којег странац може да се запошљава у Републици, у складу са законом.

Дозвола за рад се може издати као:

- 1) лична радна дозвола, и
- 2) радна дозвола.

Лична радна дозвола је дозвола за рад која странцу у Републици омогућава слободно запошљавање, самозапошљавање и остваривање права за случај незапослености, у складу са законом, а издаје се на захтев странаца ако:

- 1) има одобрење за стално настањење;
- 2) има статус избеглице;
- 3) припада посебној категорији странаца.

Радна дозвола је врста дозволе за рад која се издаје као:

- 1) радна дозвола за запошљавање;
- 2) радна дозвола за посебне случајеве запошљавања;
- 3) радна дозвола за самозапошљавање.

Радна дозвола за запошљавање издаје се на захтев послодавца, у складу са стањем на тржишту рада, под условима да послодавац:

1) пре подношења захтева за радну дозволу за запошљавање није отпуштао запослене услед технолошких, економских или организационих промена на радним местима за које се тражи радна дозвола за запошљавање, у складу са прописима о раду;

2) десет дана пре подношења захтева за радну дозволу за запошљавање није пронашао држављане Републике, лица која имају слободан приступ тржишту рада или странаца са личном радном дозволом, одговарајућих квалификација са евиденције организације надлежне за послове запошљавања, а може изузетно и мање од 10 дана, ако је то у интересу Републике Србије или то налажу међународно прихваћене обавезе, у вези чега министар надлежан за послове запошљавања одређује крајњи рок од десет дана;

3) приложи предлог уговора о раду или другог уговора којим се остварују права по основу рада, у складу са законом.

Радна дозвола за запошљавање издаје се за запошљавање странаца који има визу за дужи боравак по основу запошљавања, одобрење за привремени боравак и испуњава све услове из захтева послодавца који се односе на одговарајућа знања и способности, квалификације, претходно искуство и др. **Изузетно**, када је то у интересу Републике Србије или то налажу међународно прихваћене обавезе, привремена радна дозвола за запошљавање може се издати странцу који испуњава све услове из захтева послодавца који се односе на одговарајућа знања и способности, квалификације, претходно искуство и др., уз претходно прибављену сагласност министра надлежног за унутрашње послове, под условом да је странац поднео захтев за привремени боравак. Радна дозвола за запошљавање издаје се за планирани период запослења, а најдуже док траје привремени боравак.

Радна дозвола за посебне случајеве запошљавања издаје се на захтев послодавца, и то за:

1) **упућена лица** – ово је дозвола за упућена лица запослена код страног послодавца, а издаје се на захтев послодавца ради обављања послова или вршења услуга на територији Републике, на основу закљученог уговора о пословно-техничкој сарадњи са страним послодавцем, у складу са законом;

2) **кретање у оквиру привредног друштва** – издаје се на захтев огранка, односно зависног друштва које је регистровано у Републици, у циљу привременог упућивања, односно премештања запосленог на рад у тај огранак, односно зависно друштво, под условом да је лице код страног послодавца запослено најмање годину дана

на пословима руководиоца, менаџера или специјалисте за поједине области (кључно особље), као и да ће у Републици обављати исте послове;

3) **независне професионалце** – издаје се на захтев послодавца, односно крајњег корисника услуга;

4) **оспособљавање** и усавршавање – издаје се на захтев послодавца, односно странца ради обављања обуке, приправничког стажа, стручне праксе, стручног оспособљавања, односно усавршавања.

Сверстерадних дозвола издају надлежне филијале Националне службе за запошљавање која те послове обавља као поверене, и то у складу са законом којим се уређује општи управни поступак.

Питање пријаве боравка и радне дозволе актуелно је у случајевима који се често дешавају – да се поставља директор који није домаћи држављанин или лице са пребивалиштем, односно сталним настањењем у Србији. Агенција за привредне регистре не захтева да приликом уписа директора то лице буде домаћи држављанин, односно да има пребивалиште (одобрено стално настањење у Републици Србији). Ово питање неће бити актуелно ако са директором није заснован радни однос или је предвиђено да директор не прима никакву накнаду за послове које обавља. У том случају неће бити обрачуна пореза и доприноса, па неће бити проблема са Фондом ПИО. Међутим, ако директор – странац заснује радни однос, он мора као запослени да има пребивалиште, односно одобрено трајно настањење на територији Републике Србије. По основу таквог уговора о раду плаћају се порези и доприноси, тако да се и такав директор приликом исплате мора појавити у евиденцији фонда ПИО. Ако директор обавља своје послове по основу уговора о међусобним правима и обавезама, уз накнаду, и у том случају се плаћа порез и доприноси, па Фонд ПИО на такве случајеве примењује исте норме које важе и за ситуације када се са директором заснива радни однос.

ПОРЕСКИ ТРЕТМАН ПРИМАЊА СТРАНАЦА ПО ОСНОВУ РАДНОГ ОДНОСА

Као што смо видели, Законом о запошљавању странаца уређују се услови и поступак за запошљавање странаца у Републици Србији. Када страни држављанин, у складу са овим законом, испуни прописане услове за запошљавање странаца, радни однос заснива у складу са Законом о раду и права, обавезе и одговорности из радног односа остварује у складу са тим законом. У члану 2. Закона о раду прописано је да се одредбе тог закона примењују и на запослене стране држављане и лица без држављанства која раде код послодавца на територији Републике Србије, ако законом није другачије одређено.

Чињеница да страни држављанин који заснује радни однос са послодавцем на територији Републике Србије остварује сва права из радног односа као и остали запослени, значи да он има право на зараду, накнаду зараде и друга примања у складу са одредбама чл. 104. до 123. Закона о раду.

На зараду страних држављана, конкретно, плаћају се порез и доприноси, као и на примања осталих запослених држављана Републике Србије. Наиме, према члану 7. Закона о порезу на доходак грађана, обавезник пореза на доходак грађана је резидент Републике Србије за доходак остварен на територији Републике Србије. **Резидентом Републике, у смислу овог закона, сматра се физичко лице које:**

1) на територији Републике има пребивалиште или центар пословних и животних интереса;

2) на територији Републике, непрекидно или са прекидима, борави 183 или више дана у периоду од 12 месеци, који почиње или се завршава у односној пореској години.

Наведени услови су постављени алтернативно, тако да испуњење само једног од тих услова представља основ за стицање статуса пореског резидента Републике Србије.

Имајући у виду да се наведени услови за стицање својства резидента посматрају појединачно, а да је за заснивање радног односа са страним држављанином, односно за давање сагласности на заснивање рад-

ног односа потребно, између осталог, да буде испуњен и један од ова два наведена услова (да на територији Републике има пребивалиште или центар пословних и животних интереса), који истовремено представља и услов за стицање статуса резидента, може се закључити да је самим заснивањем радног односа страни држављанин стекао статус резидента јер је испунио за то потребне услове.

ИЗБЕГАВАЊЕ ДВОСТРУКОГ ОПОРЕЗИВАЊА

Према члану 12. Закона о порезу на доходак грађана, ако обавезник – резидент Републике оствари доходак у другој држави, на који је плаћен порез у тој држави, на радни пореза на доходак грађана утврђеног према одредбама овог закона одобрава му се порески кредит у висини пореза на доходак плаћеног у тој држави.

Овај порески кредит не може бити већи од износа који би се добио применом одредаба овог закона на доходак остварен у другој држави.

Приликом исплате прихода страним држављанима, који, у смислу Закона о порезу на доходак грађана, имају статус нерезидента, приликом обрачуна пореза по одбитку исплатилац прихода, у складу са одредбама члана 107а овог закона, примењује одредбе уговора о избегавању двоструког опорезивања, под условом да нерезидент докаже статус резидента државе са којом је Република Србија закључила уговор о избегавању двоструког опорезивања, као и да је он стварни власник прихода. Статус резидента државе са којом је закључен уговор о избегавању двоструког опорезивања, нерезидент доказује код исплатиоца прихода потврдом о резидентности у складу са законом којим се уређује порески поступак и пореска администрација.

Међутим, овај принцип нерезидентности не примењује се приликом плаћања пореза на зараду страном држављанину који је засновао радни однос код послодавца на територији Републике у складу са Законом о запошљавању странаца, јер се самим испуњењем услова за заснивање радног односа страни држављанин сматра резидентом од дана заснивања радног односа (извесно је да је већ испунио један од прописана два услова за стицање статуса резидента). Такође се не примењује ни на лица која раде по уговору о привременим и повременим пословима, јер су ти послови изједначени са радним односом. **Изузетно**, ако исплатилац прихода у моменту исплате прихода нерезиденту не располаже потврдом о резидентности, дужан је да приликом исплате прихода и обрачуна пореза примени одредбе Закона о порезу на доходак грађана.

Према томе, наведени принцип избегавања двоструког опорезивања примењује се приликом плаћања пореза по одбитку на сва друга примања странаца осим на зараде странаца који је у радном односу на територији Србије, и примања странаца који ради по уговору о привременим и повременим пословима.

ДОПРИНОСИ ЗА СОЦИЈАЛНО ОСИГУРАЊЕ НА ЗАРАДЕ СТРАНИХ ДРЖАВЉАНА

Плаћање доприноса за обавезно социјално осигурање на зараде страних држављана који су засновали радни однос на територији Републике у складу са Законом о запошљавању странаца и Законом о раду, уређено је Законом о доприносима за обавезно социјално осигурање. Конкретно, Законом о доприносима за обавезно социјално осигурање прописано је да су осигураници запослени – физичка лица која у радном односу обављају послове за послодавца према законима који уређују радне односе. Ова одредба се односи на сва запослена лица, без обзира на држављанство, па према томе и на стране држављане који су, у складу са Законом о запошљавању странаца и Законом о раду, засновали радни однос на територији Републике.

Такође, и по међународним споразумима о социјалном осигурању које је Република закључила са страним државама, опште правило је да се доприноси за социјално осигурање плаћају у складу са прописима државе у којој се обавља рад, односно прописима државе која запосленом пружа коришћење права по основу плаћених доприноса.

Изузетак је направљен скоро у свим споразумима о социјалном осигурању за лица упућена на рад у другу државу ради рада у представништвима своје државе, да за одређени период утврђен споразумом (обично 12 или 24 месеца) социјалне доприносе плаћају према прописима своје земље (осигурани су у својој земљи).

Према томе, сви страни држављани који су радни однос засновали на основу одобрења за стално настањење или привремени боравак у Републици и имају одобрење за заснивање радног односа, имају исти статус као и држављани Републике, односно сматрају се осигураницима запосленима и обвезницима су плаћања доприноса за обавезно социјално осигурање (за ПИО, здравство и за случај незапослености), који се плаћају на основу и из основице, по следећим стопама:

1. На терет страног држављанина:
 - допринос за ПИО – по стопи од 14%;
 - допринос за здравствено осигурање, по стопи од 5,15%;
 - допринос за осигурање од незапослености, по стопи од 0,75%.
2. На терет послодавца:
 - допринос за ПИО – по стопи од 11%;
 - допринос за здравствено осигурање, по стопи од 5,15%.

У овом случају треба имати у виду међународне споразуме о социјалном осигурању закључене са одређеним земљама, јер је у појединим споразумима направљен изузетак од примене прописа земље рада за одређени период. По правилу, минимум трајања изузета од примене прописа земље запослења креће се од 12 до 24 месеца, уз могућност продужења ако посао захтева дуже обављање. Поступак којим се доказује примена правних прописа земље која врши упућивање спроводи се са већином држава, путем договорних двојезичних образаца.

Међутим, наведено изузетак је у споразумима углавном утврђено за посебне случајеве рада у другој држави, најчешће када послодавац упути своје запослене у другу државу да за његов рачун обављају одређене послове, али не по уговору о пословно-техничкој сарадњи, о дугорочној производној кооперацији, о преносу технологије, о страним улагањима и сл. На пример, у споразуму са Аустријом предвиђено је да се «на запосленог кога предузеће пошље да на територију друге државе за њега

обавља неки посао – 24 календарска месеца након његовог запослења, примењују правни прописи државе која упућује».

Дакле, плаћање доприноса на зараде запослених страних држављана плаћаће се по стопама из домаћег законодавства – земље рада, а за случајеве који су билатералним споразумом о социјалном осигурању другачије уређени, у складу са тим споразумом.

Из изложеног проистиче да се за стране држављане који су у Републици Србији засновали стални радни однос у складу са Законом о запошљавању странаца – који се сматрају резидентима Републике Србије (нису упућени радници од стране страног послодавца, већ су самовољно засновали радни однос), доприноси за социјално осигурање плаћају према прописима домаћег законодавства (прописима земље рада).

Основицу доприноса за осигурање и за послодавце, према члану 13. Закона о доприносима за обавезно социјално осигурање, чине зарада и накнада зараде, у складу са законом који уређује радне односе, општим актом и уговором о раду.

Приликом исплате зараде и уплате пореза и доприноса попуњава се пореска пријава као и за остале запослене резиденте Србије.

ПОРЕЗИ И ДОПРИНОСИ НА ПРИМАЊА СТРАНИХ ДРЖАВЉАНА ЗАПОСЛЕНИХ КОД СТРАНИХ ПРАВНИХ ЛИЦА

Порез на зараде страних држављана запослених код страних правних лица на територији Републике Србије, по правилу се плаћа према нашим прописима. Ово правило је садржано углавном у свим међународним уговорима о избегавању двоструког опорезивања. У међународним уговорима о избегавању двоструког опорезивања, по правилу је садржан основни принцип да се порез плаћа на зараде које остваре страни држављани запослени код страних представништва у складу са прописима земље рада, осим у страним дипломатским и конзуларним представништвима који порез плаћају према прописима матичне земље (који су ослобођени према члану 20. Закона о порезу на доходак грађана).

Изузетно, по појединим међународним уговорима порез се не плаћа у Србији само ако су испуњена три кумулативна услова:

- 1) примаца зараде не борави у Србији дуже од 183 дана,
- 2) да се примања исплаћују од стране или у име лица које није резидент Србије, и
- 3) да примања не падају на терет сталне јединице или сталне базе коју послодавац има у Србији.

Дакле, уколико постоји обавеза плаћања пореза на зараде запослених код страних правних лица, с обзиром на то да се ради о заради из радног односа која се остварује у Републици Србији, примењују се прописи о порезу на зараде за територију Републике, тако да се из основице за опорезивање умањује неопорезиви износ (19.300 динара) и примењује се пореска стопа од 10%.

Што се тиче плаћања доприноса за ова лица, страни држављани запослени код страних правних лица (представништва и друге сталне пословне јединице нерезидентног обвезника), нису осигураници на социјално осигурање по нашим прописима, осим ако је то предвиђено споразумом о социјалном осигурању закљученим са земљом из које ти држављани долазе или са том државом није закључен споразум о социјалном осигурању.

Са државама са којима имамо закључен споразум о социјалном осигурању обично је уговорено да су за одређени период (најчешће 12 или 24 месеца) они осигураници државе која их је упутила у представништво (пословну јединицу), што значи да за то време нису обвезници социјалних доприноса према нашим прописима.

Уколико са државом из које су страни држављани упућени да раде у представништву немамо закључен споразум о социјалном осигурању, тада се доприноси на зараде које страни држављани остварују у пословној јединици представништва те земље подлежу обавези плаћања доприноса по прописима Републике Србије. То значи да се на зараду коју остварују у представништву у нашој земљи ова лица плаћају доприноси за социјално осигурање (ПИО, здравство и незапосленост) по истим стопама и на исти начин као и за остале запослене у Републици.

У складу са наведеним, приликом обрачунавања доприноса за ПИО, у сваком конкретном случају, треба утврдити да ли је са државом чије је лице држављанин

закључен споразум о социјалном осигурању и на који начин је тим споразумом решено питање обавезног пензијског и инвалидског осигурања.

У вези са плаћањем доприноса за здравствено осигурање, као и за случај незапослености, такође треба утврдити да ли је са државом чије је лице држављанин потписан споразум и да ли је њиме и како уређено питање плаћања ових доприноса.

Пошто се овде ради о страним правним лицима и странцима који код њих раде, поставило се и питање да ли се тим странцима зарада у Србији може исплаћивати у девизама. У одговору на ово питање полази се од одредби Закона о девизном пословању, који представништво страног правног лица у Републици Србији, као и физичко лице – страног држављанина чији боравак у Републици Србији траје краће од годину дана, третира као нерезиденте, при чему плаћања, наплаћивања и преноси између нерезидентата у страним средствима плаћања и у динарима нису предмет уређивања овог закона. Чланом 34. став 1. Закона о девизном пословању прописано је да се плаћање, наплаћивање и пренос између резидентата, као и између резидентата и нерезидентата, у Републици врши у динарима. Ставом 2. овог члана прописани су основи по којима се, изузетно, плаћање, наплаћивање и пренос у Републици између резидентата, као и између резидентата и нерезидентата могу вршити и у девизама, а који не обухватају уплату зарада резидентима – страним физичким лицима запосленим у представништву страног правног лица у Републици Србији, а чланом 34. став 8. прописано је да је дозвољено уговарање у девизама у Републици, с тим што се плаћање и наплаћивање по тим уговорима врши у динарима. Према томе, **плаћање по основу уплате зараде** уговорене у девизама, а коју представништво страног правног лица у Републици Србији – нерезидент уплаћује страном физичком лицу које, у складу са чланом 2. тачка (1) Закона о девизном пословању, има статус резидента, врши се у динарима, у смислу члана 34. став 1. и 8. овог закона.

АКТУЕЛНЕ ИНФОРМАЦИЈЕ

1. Народна банка Србије – каматне стопе за становништво веће у другом кварталу

Становништво се у другом овогодишњем тромесечју задуживало по нешто вишим каматним стопама него у првом, али се ценовни услови задуживања и даље могу оценити као повољни, наводи се у извештају Народне банке Србије (НБС).

Просечна пондерисана каматна стопана новоодобрене динарске кредите становништву је износила 9,1 одсто, што је за 0,6 процентних поена више него у првом кварталу.

Повећане су каматне стопе на све врсте динарских кредита, при чему је каматна стопа на најзаступљеније, готовинске кредите повећана за 0,6 процентних поена и износила 9,6 одсто.

За по 0,5 процентних поена су повећане каматне стопе на остале некатегорисане и стамбене кредите, а за 0,4 на потрошачке кредите.

Према резултатима јулске анкете о кредитној активности Народне банке Србије, банке су након годину дана ублажавања, у другом тромесечју благо поштрлиле кредитне стандарде за становништво.

Поштравање се највише односило на динарске готовинске, затим на кредите за рефинансирање, као и стамбене кредите с девизном клаузулом.

Кредитни стандарди су поштрени највише под утицајем повећаних трошкова финансирања, неизвесности око опште економске ситуације и мање спремности за преузимање ризика, као и очекиваног раста проблематичних потраживања.

С друге стране, како се наводи у извештају, конкуренција у банкарском сектору и ситуација на тржишту некретнина деловале су у

супротном смеру. Банке очекују да ће стандарди поштравати и у трећем тромесечју, чему ће допринесити исти фактори као и у другом, као и конкуренција у банкарском сектору.

Када је реч о тражњи грађана за кредитима у другом кварталу, она је наставила да расте и била је усмерена ка динарским потрошачким и готовинским кредитима и кредитима за рефинансирање, као и евроиндексираним стамбеним кредитима. Банке очекују пад тражње у трећем тромесечју, пре свега за стамбеним и динарским готовинским кредитима, због мање куповине непокретности и трајних потрошних добара.

2. Питали сте: на који начин да поступи послодавац у случају да запослени одбије да потпише решење о привременом премештању и одбије да привремено обавља послове на које је премештен?

Уколико је потребно да се одређени посао изврши без одлагања, запослени може бити привремено премештен на друге одговарајуће послове на основу решења без понуде анекса уговора у смислу члана 172. Закона о раду – најдуже 45 радних дана у периоду од 12 месеци – члан 172. став 1. тог закона.

Уколико запослени одбије да потпише решење о привременом премештању, послодавац о томе сачињава службену белешку и креће у стандардну процедуру уручења решења прописану Законом о раду. Међутим, уколико је у питању одбијање запосленог да ради на пословима на које је премештен решењем послодавца, запослени не поштује

радну дисциплину. Послодавац у тој ситуацији може запосленом да откаже уговор о раду или да му изрекне неку од других мера за непоштовање радне дисциплине, јер је неоправдано одбио да обавља послове и извршава налоге послодавца у складу са законом, како је прописано одредбом члана 179. став 3. тачка 1) Закона о раду.

3. Питали сте: како поступити у случају повреде на раду лица које је ангажовано на привремено-повремене послове у нашој установи и да ли то лице има право на боловање или накнаду зараде?

Према одредбама члана 11. и члана 72. Закона о здравственом осигурању, право на накнаду зараде за време боловања имају осигураници – запослени (члан 11. тачке 1) до 7)), и то:

- 1) лица у радном односу у привредном друштву, другом правном лицу, државном органу, органу јединице локалне самоуправе и аутономне покрајине, као лица у радном односу код физичких лица (у даљем тексту: запослени);
- 2) цивилна лица на служби у Војсци Србије, јединицама Војске Србије и установама Војске Србије;
- 3) изабрана, именована или постављена лица, ако за обављање функције остварују зараду, односно плату или накнаду зараде;
- 4) лица која, у складу са законом којим се уређује рад, обављају послове ван просторија послодавца;
- 5) лица која, у складу са законом којим се уређује рад, обављају послове кућног помоћног особља;
- 6) држављани Републике Србије који су на територији Републике Србије запослени код страних или међународних организација и ус-

танова, страних конзуларних или дипломатских представништва или су запослени код страних правних или физичких лица, ако међународним уговором није друкчије одређено;

7) запослени упућени на рад у иностранство, односно у привредном друштву или другом правном лицу које обавља делатност или услуге у иностранству, ако нису обавезно осигурани по прописима те државе или ако међународним уговором није друкчије одређено.

Према томе, право на накнаду зараде за боловање, па и за боловање због повреде на раду, немају, између осталих, ни лица која су ангажована по основу уговора о привременим и привременим пословима. Наиме, ова лица нису засновала радни однос па немају право на накнаду зараде, али имају право на здравствену заштиту. У случају њихове повреде, послодавац подноси извештаје Заводу за здравствено осигурање.

Дакле, немате обавезу да овим лицима исплаћујете накнаду зараде у случају њихове повреде и одсуства са рада.

4. Наглашавамо – одредба члана 178. став 3. Закона о раду, која прописује да се општим актом или уговором о раду не може утврдити дужи отказни рок од 30 дана у случају отказивања уговора о раду запосленог, императивног је карактера

Члан 8. Закона о раду прописује да општи акт (колективни уговор и правилник о раду) и уговор о раду не могу да садрже одредбе којима се запосленом дају мања права или утврђују неповољнији услови рада од права и услова који су утврђе-

НАКНАДА НЕМАТЕРИЈАЛНЕ ШТЕТЕ ЗБОГ ПРЕТРПЉЕНОГ СТРАХА

Према одредбама Закона о облигационим односима («Сл. лист СФРЈ», бр. 29/78, 39/85, 45/89 – УСЈ, 57/89, «Сл. лист СРЈ», бр. 31/93, и «Сл. гласник РС» бр. 18/2020), прецизније чланом 200. регулисана је новчана накнада нематеријалне штете.

Наведене законске одредбе имају у виду више облика нематеријалне штете као последице повреде тела или смрти блиског сродника, за које се досуђује новчана накнада, и то:

- а) за претрпљене физичке болове;
- б) за претрпљене душевне болове због умањења животне активности,
- в) за наруженост;
- г) за повреду угледа, части, слободе или права личности;
- д) због смрти блиског лица и
- ђ) за страх.

Приликом одлучивања о захтеву за накнаду нематеријалне штете, као и о висини њене накнаде, суд ће водити рачуна о значају повређеног добра и циљу коме служи та накнада, али и о томе да се њоме не поготује тежњама које нису спојиве са њеном природом и друштвеном сврхом.

Неимовинска (морална) штета представља повреду неимовинских (личних) права оштећеног. За неимовинску штету се каже да се она састоји у повреди моралне имовине, односно у повреди личних добара која припадају једном лицу, а то су: телесни интегритет, здравље, слобода, част, естетски изглед, и др. Ова добра представљају, у ствари, објект неимовинске штете.

Један од видова нематеријалне штете је накнада штете за претрпљени страх. Она се признаје, по правилу, само ако је страх био нарочито интензиван, а последице изазване њиме су трајне природе. С обзиром да законом није одређено шта је то страх са становишта грађанско-правне одговорности због губитка блиског сродника, судови обично полазе од тога да ли је страх релативно кратко трајао, затим да ли је био блажег облика, или је представљао дужи психички поремећај.

Страх је очигледно стање изазвано услед настанка неког догађаја, који је у вези са особом која тај страх трпи, и који јој је изазвао психичко стање које се неповољно одразило на њене животне функције.

Новчана накнада за претрпљени страх представља неку врсту животног задовољства, којим се одстрањује или ублажава страх нанет смрћу блиске особе, односно нека врста сатисфакције, као средство које ће имати утицаја да се страх ублажи или отклони.

Примери из судске праксе:

♦ **Иако тужилац у предметној саобраћајној незгоди није претрпео телесне повреде, али је претрпео страх јаким, средњег и лаког интензитета, а по налазу вештака неуропсихијатра, тада има право на накнаду нематеријалне штете због претрпљеног страха сходно чл. 200. Закона о облигационим односима.**

Из образложења:

Жалба заступника тужене осигуравајуће организације изјављена против пресуде првостепеног суда којом је туженик обавезан да плати тужиоцу на име накнаде нематеријалне штете ... је неоснована, а пресуда првостепеног суда се потврђује.

Из списка произилази, а посебно из налаза вештака неуропсихијатра да је тужилац претрпео страх поводом саобраћајне незгоде јаким интензитета у трајању од два минута, страх средњег интензитета у трајању од два дана и страх лаког интензитета у трајању од три дана. У питању је саобраћајна незгода која се догодила пропустом возача – осигураника туженика, а у тој незгоди на тужиоцевом возилу је настала штета али исти није претрпео телесне повреде.

Супротно жалбеним наводима првостепени суд је на утврђено чињенично стање у погледу интензитета и трајања стра-

ха код тужиоца о коме се изјаснио вештак медицинске струке, правилно применио одредбу чл. 200. ЗОО када је извео закључак да јачина страха и његово трајање у конкретном случају оправдавају досуђење новчане накнаде. Неосновано је истицање у жалби да је страх могао да буде присутан само у тренутку незгоде јер је непосредно након исте тужилац морао бити свестан да није повређен и да му није угрожен телесни интегритет.

Дакле, и у одсуству телесних повреда страх се може досудити када јачина и трајање страха или друге околности случаја то оправдавају, па у конкретном случају, а посебно имајући у виду садржину налаза и мишљења вештака медицинске струке против којег туженик није имао примедби, произилази да постоји потреба да се новчаном накнадом успостави нарушена равнотежа, јер је конкретан страх у датим околностима угрозио тужиоца. **(Из пресуде Основног суда у Г. Милановићу П 247/17 од 29.06.2020. и пресуде Вишег суда у Чачку Гж 1327/20 од 10.06.2021. године)**

♦ **Тужиоци имају право на накнаду нематеријалне штете због претрпљеног страха, сходно чл. 200. Закона о облигационим односима, иако не поседују медицинску документацију о насталим повредама.**

Из образложења:

Жалба заступника туженика изјављена против пресуде првостепеног суда којом је усвојен тужбени захтев тужилаца за накнаду нематеријалне штете због претрпљеног страха, као основан, је неоснована а пресуда првостепеног суда се потврђује.

Из списка произилази да су тужиоци критичног дана док су се налазили на летовању у Грчкој, доживели саобраћајну незгоду тако што је на њихово возило налетело возило грчке регистрационе ознаке, материјална штета на возилу тужиоца је исплаћена од стране грчког осигуравајућег друштва јер је утврђена кривица њиховог осигураника. Тужиоци су пре одласка на летовање код туженика уплатили међународно осигурање аутомобила – зелену карту на основу које код осигурања потражују накнаду нематеријалне штете.

У конкретном случају споран је правни основ јер туженик сматра да тужиоци нису трпели страх с обзиром да немају медицинску документацију о насталим повредама.

Жалбом туженика се указује да у односу на тужиоца ... не постоји пасивна легитимација сходно чл. 21. Закона о обавезном осигурању у саобраћају, да зелена карта као облик међународног осигурања није докуманат на основу кога се може остварити право на накнаду штете, да у односу на остале тужиоце није спорна пасивна легитимација јер је возило тужиоца ... осигурано код туженика али сматра да околности случаја не оправдавају досуђивање нематеријалне штете.

Неосновано се у конкретном случају жалба позива на цитирану законску одредбу, јер тужиоцу ... није штета причињена возилом које је он возио већ возилом грчког осигураника које је налетело на возило којим је тужилац управљао, а чл. 21. поменутог Закона предвиђа да право на накнаду штете нема возач моторног возила чијом му је употребом причињена штета.

Супротно жалбеним наводима, вештачењем вештака неуропсихијатра и у одсуству медицинске документације на околности претрпљених физичких повреда, може се утврђивати да ли су тужиоци у вези предметног догађаја претрпели страха који оправдава досуђење нематеријалне штете. На налаз вештака у погледу постојања, интензитета и трајања страха туженик није имао примедбе, већ сматра да налаз не може бити основ за усвајање захтева, јер га не прати медицинска документација. У

конкретном случају налаз вештака је доказ да је штета претрпљена и да интензитет и трајање страха оправдавају досуђивање штете. **(Из пресуде Основног суда у Чачку П 40/19 од 12.11.2019. и пресуде Вишег суда у Чачку Гж 934/20 од 03.03.2021. године)**

♦ **Иако тужилац у предметној саобраћајној незгоди није задобио ни лаке телесне повреде, има право на накнаду нематеријалне штете за претрпљени страх сходно чл. 200. Закона о облигационим односима.**

Из образложења:

Жалба туженика изјављена против пресуде првостепеног суда којом је обавезан да плати тужиоцу накнаду нематеријалне штете за претрпљени страх ..., је неоснована.

Из списка произилази, а посебно из налаза и мишљења вештака медицинске струке да је тужилац у предметној саобраћајној удесу трпела страх јаким интензитета у трајању од пола минута, средњег и интензивног секундарног карактера у трајању од три дана и лаког интензитета у трајању од десет дана, а на такав налаз пуномоћник тужиоца није имао примедбе.

Полазећи од наведеног првостепени суд је правилно закључио да чињеница да тужилац није трпела физичке болове не значи да као последицу предметне саобраћајне незгоде није трпела и страх, јер страх не мора настати само као последица задобијених повреда, односно физичких болова, па се из тог разлога не може прихватити став туженика да како тужилац није задобила повреде, није трпела ни страх. **(Из пресуде Основног суда у Чачку П 284/17 од 12.09.2019. и пресуде Вишег суда у Чачку Гж 2024/19 од 02.09.2020. године)**

♦ **Када је на тужиоцево возило док је њиме управљао, пало камење – одрон са планине, разбила се стакла на возилу, том приликом је тужилац трпео психичке повреде у виду поремећаја емоционалне и психичке равнотеже, па исти има право на накнаду нематеријалне штете због претрпљеног страха сходно чл. 200. Закона о облигационим односима.**

Из образложења:

Жалба туженика изјављена против пресуде првостепеног суда којом су солидарно обавезани да плате тужиоцу накнаду нематеријалне штете због претрпљеног страха ..., је неоснована.

Из списка произилази да је тужилац управљао својим возилом и на спорном делу магистралног пута је дошло до одрона камења са планине које је пало на његово возило, па због његове узнемирености, стреса и поремећаја се лежио код лекара психијатра. Затечено стање на лицу места у погледу разбијеног стакла на возилу тужиоца и расутог камења на коловозу је констатовано службеном белешком полицијских службеника.

Из налаза и мишљења вештака неуропсихијатра произилази да је тужилац због настале ситуације претрпео психичку повреду која је изазвала знатан поремећај укупне емоционалне и психичке равнотеже па је због тога трпео страх јаким интензитета примарног карактера у трајању од два минута, страх средњег интензитета секундарног карактера у периоду од пет дана и страх лаког интензитета у укупном трајању од седам дана.

Приговор недостатка пасивне легитимације истакнут од стране туженика, правилно је првостепени суд оценио као неоснован налазећи да су исти солидарно одговорни за тужиоцеву штету јер првотуженик одговара према оштећеним лицима на основу Закона о јавним путевима – ЈП «Путеви Србије», а друготужени – ЈП «Путеви Чачак» на основу Уговора о обављању радова на одржавању и заштити магистралних и регионалних путева који је закључен са првотуженим. Чињеница да је првотужени сходно чл. 15. Закона о јавним путевима своју обавезу пренео на друготуженог не ослобађа га од одговорности за накнаду штете. **(Из пресуде Основног суда у Чачку П 676/18 од 18.04.2019. и пресуде Вишег суда у Чачку Гж 1817/19 од 1.07.2020. године)**

♦ **Тужилац је делимичну сатисфакцију за претрпљени психичке болове и страх добио вођењем кривичног поступка против туженог.**

Из образложења:

Имајући у виду околности конкретне случаја (интензитет и дужина трајања физичког бола и страха, значај повређеног добра и чињеница да је тужилац већ добио делимичну сатисфакцију вођењем кривичног поступка), износи накнаде нематеријалне штете за претрпљени страх и физички бол су превисоко одмерени.

Наиме, сврха новчане накнаде штете је првенствено сатисфакција која подразумева да тужилац одређеним новчаним средствима може за себе да прибави нека добра, чиме би ублажио настале душевне болове због претрпљеног страха и физичког бола. Зато овај суд налази да тужиоцу по основу претрпљеног страха припада износ од 60.000,00 динара, а за претрпљене физичке болове износ од 70.000,00 динара, са законском затезном каматом од досуђења у првостепеном поступку па до коначне исплате. Ови износи – по ставу другостепеног суда – представљају правичну новчану накнаду настале штете на страни тужиоца.

Што се тиче душевне патње тужиоца због повреде части и угледа, износ од 50.000,00 динара првостепени суд је правилно досудио, са припадајућом законском затезном каматом. И за овај вид штете тужилац је добио одређену сатисфакцију у поменутом кривичном поступку, али има право и на новчану накнаду нематеријалне штете по овом основу. Наиме, до штете дошло на јавном месту, тужилац је добио батине у присуству више људи, због удараца од стране туженика пао је на земљу, а дуго времена након повређивања по природи ствари на његовом лицу су се могли видети модрице, што све повећава његове душевне болове.

Отуда овај суд сматра да је правична новчана накнада штете по овом основу управо досуђених 50.000,00 динара и зато је у том делу првостепена потврђена. Тужени је обавезан да, у смислу члана 277. Закона о облигационим односима, на овај износ плати законску затезну камату од дана досуђења па до коначне исплате. **(Из пресуде Вишег суда у Пожаревцу, Гж. 778/2016(2014)(2) од 08.06.2016. године)**

♦ **За досуђивање накнаде нематеријалне штете није правно релевантан патолошки страх који није последица реалне опасности, као ни страх који није био у непосредној узрочној вези са штетним догађајем.**

Из образложења:

Штетни догађај састоји се у употреби ватреног оружја од стране радника затворске страже у спречавању бекства осуђеног лица. С тим у вези, несумњиво је утврђено да у току самог штетног догађаја тужилац није претрпео никакав страх, јер се није осећао угрођеним на било који начин. Страх јаким интензитета је доживео тек накнадно, по завршетку догађаја, када је – видевши трагове пројектила на возилу – помислио шта је могло да се деси да се којим случајем налазио у возилу критичном приликом.

Отуда његов страх није био у непосредној узрочној вези са штетним догађајем, већ је последица тужиоцеве представе о томе шта се могло догодити, што је уз његову предиспозираност и одлуку да прекине узимање терапије пре времена довело до даљих психичких поремећаја. У конкретном случају, овакав страх је код тужиоца условио интензивирање својстава личности и даљих психичких поремећаја, али објективно – имајући у виду својства просечне особе – такав страх не би узроковао наведене последице.

Дакле, те последице су у вези са својствима личности тужиоца.

Због тога, према ставу Апелационог суда, у овом случају није било страха релевантног за накнаду штете у смислу одредбе члана 200. Закона о облигационим односима и досуђивања тужиоцу накнаде, с обзиром све околности случаја. На другој страни, приликом одлучивања о захтеву за накнаду нематеријалне штете, мора се водити рачуна о циљу коме служи ова накнада, сходно члану 200. став 2. ЗОО, па је Апелациони суд уважио жалбу тужене и побиијау пресуду, у ставу првом изреке, преиначио одбивши тужбени захтев тужиоца. **(Из пресуде Апелационог суда у Београду, Гж. 13861/2010 од 21.09.2011. године)**